Açıklayıcı Bir Kavram Olarak Suni Denge

Giriş:

Kavramsal Çerçeve

"Elbette hayat hiç bir zaman şu ya da bu şemalandırmaya harfiyen uygun olamaz. Her soyutlama ve şemalandırma gerçeğin bir kısmını ihmal eder, bir kısmını ise ister istemez abartır. Fakat teorik tahlil, hayatın giriftliğini ve çok yanlılığını kolay anlaşılır hale getirerek eylem kılavuzluğu görevini yerine getirir."

Evrim ve devrim aşamaları konusundaki Marksist tezleri özetlerken bir yerde böyle bir uyarıda bulunma gereğini duyar M. Çayan yoldaş. Ve sonra sürdürür: "Bu yüzden, bu şemalandırmamızdaki dönemleri mekanik bir biçimde birbirinden ayrı şekilde değil de, tek bir sürecin birbiri içine girmiş halkaları olarak görmek gerekir" (Kesintisiz Devrim I)

Gerçekten de böyle bir uyarı teorik metin yazımı sırasında sık sık gerekli olur. Çünkü, işin doğrusu, teorik soyutlama ile onun içinden üretilmiş bulunduğu canlı hayat arasındaki ilişki, her zaman bir açıyı kendi bünyesinde barındırır. Engels'in Anti-Dühring'te söyledikleri de bu bakımdan bir uyarıyı içerir: "Bütün tanımlar, bilimsel bakımdan az bir değer taşırlar. Hayatın ne olduğunu gerçekten eksiksiz bir biçimde bilebilmek için, en aşağısından en yükseğine, onun kendini gösterdiği bütün biçimleri gözden geçirmemiz gerekirdi. Gene de günlük kullanım için, bu türlü tanımlar çok elverişlidir. Ve bazen de vazgeçilmesi çok güçtür; kaçınılmaz eksiklikleri unutulmadıkça, zararlı da olmazlar." (Anti Dühring / Sf: 152)

Yani, kavramlar, tanımlar ya da adına ne derseniz deyin nihayetinde teorik çözümlemenin sonucu olan soyutlamalar, bütün bu sayılan riskleri içlerinde taşırlar, bu risklere karşın kullanılırlar. Esasen bu, teorik bilgi edinme sürecinin kendisinden kaynaklanan bir durumdur. Bilgi süreci bir açıdan çok da karmaşık değildir aslında; insanoğlu, önündeki somut olgunun en azından temel noktalarının belirli bir andaki somut verilerini ele alarak bizim çoğu kez pratikte "sonuç çıkarmak" dediğimiz şeyi gerçekleştirir. Fakat o bunu bir boşlukta da yapmaz; kuşkusuz her veriyi kendisinde önceden birikmiş bulunan bilginin süzgecinden geçirir, verilere bakışının yöntemi de sözkonusu bilgi birikimi tarafından belirlenir. Tanımlar ya da kavramlar böyle bir zemin üzerinde oluşurlar ve gözlem kapsamına alınan verilerin yeterince çok cepheli olup olmadığı ya da onların doğru yorumlanışına imkan veren bir donanımın varolup varolmadığı

gibi bir dizi etkene bağlı olarak gerçeğin belirli bir ölçüde ifadesi olurlar ya da bütünüyle gerçekten uzak olurlar. Somutun yalnızca belirli cephelerini ele alan eksik verilerle işe başlamak ya da çeşitli önyargılarla belli verilerin baştan yok sayılması çözümlemenin gücünü sakatlar; aynı şekilde mevcut verilerin yanlış yorumlanması belirli bir düşünme tarzından yoksunluk sonucu da meydana gelebilir. Bir düşünme tarzı olarak diyalektik yöntemle davranmıyorsanız, doğru noktaları, esas halkaları tutabilmeniz de çok mümkün değildir.

Ve bu süreç, basit bir döngü olarak değil de, sarmal bir yükseliş olarak işler. Yani, somut verilerden yola çıkarak teorik birikim ölçüsünde yorumladığınız ve ürettiğiniz tanımlar, öngörüler, yeniden yaşama döner, yaşamdaki gereksinmeyi karşılamaya çalışırlar. Sonra, oradan çatışma içinde çıkıp yeniden ve bu kez daha yüksek bir kavrayışı doğurur. Bilgi süreci böylece akıp gider.

Elbette böyle bir süreç, içinde her zaman bilimsel bir "kuşku"yu barındırır. Çünkü, her teorik çözümleme çabası, belirli bir anda ele aldığı veriler toplumunu o moment için sabit kabul etmek zorundadır. Yani bu, yaşamın belirli bir anda durdurulması, o andaki durumun ve geçmiş bağlantıların ele alınmasıdır. Oysa yaşam, bizim henüz o teorik çıkarsamaları yaptığımız anda bile gerçekte durmaz, o yine de kendi seyrinde akıp gider ve hem bizim belirli bir moment için veri aldığımız olgular, hem de kendi düşünsel yetimiz değişikliklere uğrar, gelişir. Böylece yeniden dönüp yaşama iradi müdahalede bulunmayı deneyen teorik soyutlama, orada karşılamakta yetersiz kaldığı yeni olgular bulabilir, böyle bir risk varsayımı her zaman vardır.

Ama bütün bunlara karşın yine de kavramlara ihtiyacımız vardır, onları kullanırız. Yaşamın kesiksiz akışını bütünüyle ifade edebilmenin fiili imkânsızlığı, bizi, bütün teorik çabayı reddeden bir bilinemezciliğe ya da çoğu kez onunla aynı kapıya çıkan basit rölativizme götürmez. Böyle bir yanılsama ile bir adım olsun ilerlememiz mümkün olmazdı. "Bilgi teorisinin temeli olarak görecilik, yalnızca bilgilerimizin göreciliğinin kabul edilmesi demek değildir; aynı zamanda her türlü ölçünün, insandan bağımsız olarak varolan ve bizim göreceli bilgimizin gittikçe daha çok yaklaştığı her türlü nesnel modelin de yadsınması demektir." Materyalizm ve Ampriokritisizm (sf:144/İNTER yay) Oysa "Marks ve Engels'in diyalektik materyalizmi, elbette ki göreciliği kapsar, ama ona indirgenemez; yani diyalektik materyalizm, bütün bilgilerimizin göreliliğini nesnel gerçekliğin yadsınması anlamında değil, ama bilgilerimizin bu gerçeğe yaklaşmasının sınırlarının tarihsel göreceliliği anlamında kabul eder." (age/sf:144)

Yani burada sözkonusu olan, teorinin gri-yaşamın yeşil olduğu deyişinden hareketle, soyutlamanın imkansızlığı ya da anlamsızlığı düşüncesi değildir. Gerçeği ifade etmekteki bütün eksiklik riskine karşın, yaşamda teorik çıkarımlarla yürürüz; çünkü yeni ve daha yüksek bir bilgi düzeyine ulaşmamızın bilinebilen tek yolu, daha önceden kazanıp sınıflandırdığımız bilgi ve soyutlamaların yaşam içinde yeni verilerle zenginleşmesinden başka bir şey değildir. Marksist diyalektiğin tavrı, yaşamın akışını hiç bir konsantrasyon kaygısı taşımaksızın rastgele bir yanından bakarak izlemek ve bununla yetinmek değil, eksiklik riski taşıyan saptamalarla da olsa, kavramlar üretmek, saptamalara ulaşmak ve fiile dönüşen öngörülerle yaşama müdahale etmektir. Anlama ve değiştirme eylemleri arasındaki setin Marksizm tarafından yıkılmış olmasının anlamı budur. Çünkü insan ancak bir değiştirme eyleminin içinde değiştirmeye çalıştığı olguyu anlayabilir ya da olgu üzerine varolan fikirlerini geliştirebilir.

Özellikle siyasal süreçlerde, değiştirme eylemine soyunan insanlar ve onların örgütsel bileşimi olan yapılar, içinde yaşadıkları sosyal-siyasal-iktisadi-kültürel çerçeveyi anlamak, bu çerçevenin bugünkü ve geçmiş verilerini yorumlayarak somut programlar, stratejiler, taktikler üretmek zorundadırlar. Bu programların yaşam içersinde sürecin bütün cephelerini ifade edebilme yeteneğinin varolan sınırları, programların önemini ortadan kaldırmaz. Çünkü toplumsal süreçte, iradi müdahale ancak belirli bir hedefler-yöntemler sistemi ile mümkündür, bu hedef ve yöntemlerin gerçekçiliği ise ancak iradi müdahalelerin sürecinde algılanabilir.

Öte yandan, salt sözcükler ya da isim-sıfat tamlamaları olarak siyasal kavramlar da vazgeçilmez değildirler; daha doğrusu aslolan onların açıklamakla görevlendirildikleri olguların kendisidir. Bir sözcük yerine bir diğerini tercih ediyor olmanızdan öte olgunun kendisine nasıl baktığınız önemlidir. Kuşkusuz teorik çaba, ele aldığı somut durumu anlaşılır hale getiren açıklayıcı kavramlara kaçınılmaz olarak ulaşır; ama tam bu noktada da kavramları oluşturan sözcükler kendi teknik ya da lügat anlamlarından sıyrılıp artık yeni bir anlam kazanırlar; sözcükler birbirleriyle yeni bir ilişkiye girerler ve ortaya yeni bir şey çıkar. Sözgelimi "Emperyalizm" kavramının dilsel kökeni ne olursa olsun, artık o, kapitalizmin tekelci çağının ifadesidir. Ya da "slogan" sözcüğünün karşılığı olarak Meydan Larusse'da "İskoç klanlarının savaş çığlığı" yazıyor olması, kavramın bugünkü siyasal anlamını değiştirmez.

Siyasal süreçlerde sorun, kavramların altını dolduran çözümlemeler dizisiyle ilgilidir; bu çözümlemelerin ait oldukları süreci kavrayıp kavrayamaması önemlidir. Bu anlamda "kitabi" bir tavırla yeni kavramlara tepki duymak da sağlıklı değildir. Örneğin, "yeni-sömürgecilik" bir emperyalist politikanın adı olarak bir dizi somut göstergenin çözümlenmesine dayanırken, bütün bu göstergeleri yok sayıp kavramın kendisine takılmak sonuç üretici bir tavır değildir. Zaten, Marksist teori de yazılıp bitirilmiş bir kusal kitap değildir.

Ve tabii bol alıntılı hamasi edebiyat da teorik sorunlarda pek anlamlı sayılamaz. Sorun, olguyu anlama çabasıdır ve bu çabanın bilimsel dayanaklara oturup oturmadığı sorunudur. Sözgelimi, "III. Bunalım Dönemi" kavramını tartışırken, tutup Stalin'den bir dizi alıntıyla III. Bunalım denilen dönemin "aslında II. Bunalım Dönemi olduğunu" kanıtlamaya uğraşmak polemikçilik açısından neye yarar bilinmez ama böyle bir kanıtlama uğraşının 1945 sonrası sürecin ekonomik-siyasal göstergelerini değiştirmesinin mümkün olmadığı kesindir. Yani siz ne gibi bir adlandırma yaparsanız yapın, tanıklığa kimi çağırırsanız çağırın, II. Dünya savaşı sonrasının somut verileri değişmez ve esas sorun da zaten bu verilerin algılanıp siyasal sonuçlar çıkarılmasıdır. Gerçekten devrim perspektifi olan insanların derdi, bu devrimin içinde gelişeceği koşulların çözümlenmesidir; bu çözümlemenin sonuçlarının nasıl adlandırıldığı değil. (1)

Aynı şekilde "suni denge" konusu her açıldığında hemen Engels'e dönüp "denge-dengesizlik" üzerine alıntı dizileri sıralamak da çok anlamlı değildir. Yazının ilerki bölümlerinde değineceğimiz gibi "suni-denge" kavram bütünlüğü içinde "denge" sözcüğünün kullanımı çok farklıdır ve ortalığı alıntıya boğup işin ABC'si üzerine ders verir pozları takınmak tartışmanın seviyesinin de düşürülmesi anlamına gelmektedir. Üstelik işin kötüsü alıntıları sıralayıp "suni-denge" kavramının "anti-diyalektik"(!) olduğunu kanıtladığınızda, böylece Türkiye'nin 1950'ler sonrasında oluşan sosyo-ekonomik özellikleri de ortadan kalkmaz! Sosyal olgular-biz de dahil-kimsenin keyfine bağlı değildir. Suni-denge kavramı, gözlenen bir sosyo-ekonomik durumun

ifadesi olarak anlamlıdır, bir "açıklayıcı kavram"dır, soruna ancak çözümlemeye tabi tutulan veriler ve olgular açısından bakılabilir. Oysa sorunun özünden, yani gerçekten içten bir anlama ve çözüm üretme kaygısından uzaklaşıldığında ve polemik dünyasının skorboard'ının çekiciliğine kapılındığında, bolca tanıklık gereksinimi duyulur ve çoğu kez de bu alıntılar bastığınız toprağın gerçekliğini anlamanıza çok yardımcı olmaz.

Yani asıl önemli olan, önünüze gerçek bir devrim perspektifi ve devrim isteği koyup koymadığınızdır. Eğer durumunuz böyleyse, o noktada kolay polemik zaferleriyle daha az ilgilenip üstünde durulan toprağı anlama çabasına daha çok önem verirsiniz. Çünkü bu toprağın özelliklerini anlamak, ona nasıl yaklaşacağınızın anahtarını verir ve ancak bu anahtarla kapıları zorlamak mümkündür.

Toprağı Anlama Çabası: Kesintisiz Devrim Broşürü...

İşte 1970'lerin başında M. Çayan yoldaş'ın karşı karşıya kaldığı sorun tam da buydu: doğru halkayı arayıp bulma sorunu...

Yaşanan teorik keşmekeş içinde Türkiye devrimi için bir yol bulma ve bunun için üzerinde hareket edilen zemini kavrama çabası özellikle o dönemde artık gerçek bir ihtiyaç haline gelmişti.

60'ların ikinci yarısından sonra, emperyalizmin krizlerinin yansımasından da etkilenen yeni-sömürgeci ekonomik yapı tıkandığında ortaya çıkan toplumsal kaynaşma, artık yeni devrimci alternatiflerin çıkışı için uygun ortamı sağlamış ve bu büyük kaynaşma içinden süzülen insanlar biraraya gelmişlerdi. Bu hem kadrosal, hem de ideolojik bir

süzülmeydi. Ülkenin her yanında yükselen toplumsal muhalefet, fabrikalardan köylere, okullara dek her yanı sarıyor ve her gün insanları daha fazla eğiterek bir iradi müdahale bilincine ulaştırıyor ve bu insanlar gösterilerin, işgallerin içinden belirli bir elit biçiminde ortaya çıkıyorlardı.

Diğer yandan ise, bu bir ideolojik süzülmeydi. Türkiye sosyalizminin geçmiş 50 yılından dişe dokunur bir teorik miras devralma şansı olmayan insanlar, marksist klasiklerle tanışıyorlar, edindikleri her yeni teorik bilgi ile ortamı yeniden kavramaya, durumu çözümlemeye çalışıyorlardı.

Bu durumu bir keşmekeşe dönüştüren koşulları anlamaktan çok uluslararası kamplaşmanın hazır şablonlarına bu koşulları sığdırma eğilimiydi.

Bir teorik belge olarak "Kesintisiz Devrim" broşürü, işte tam bu şabloncu tarza karşın bir özgünlük arayışı olarak doğdu. Gerçekten de bu, Türkiye için özgün olanın arayışıydı. Sağa yaslanma geleneğinden sıyrılıp gerçek bir devrim isteğiyle yola çıkan insanar nasıl yürüyeceklerini saptamaya çalışıyorlar, bunun için de nerede yürüdükleri sorusuna yanıt bulmak için çabalıyorlardı. M. Çayan'ın ilk yazıları incelendiğinde, bu arayışın hep varolduğu ama henüz daha çok ÇKP kaynaklı genel tezlerin ağır bastığı görülür. Bu yazılarda da halk

savaşı anlayışı geliştirilir ve demokratik devrim daha çok "yarı-feodal ülke" çözümlemesine uygun olarak Milli Demokratik Devrim çerçevesinde yorumlanır. (2)

Oysa, M. Çayan yoldaş'ın teorik gelişiminin-maalesef-son halkası olmak zorunda kalan "Kesintisiz Devrim II-III" karşımıza daha özgün bir belge olarak çıkar. Bu kez artık daha net olarak, polemikler fırtınasından sıyrılma, 60'ların sonundaki Türkiye'yi anlama isteği gözlenir. Eksikleriyle, (Kemalizm sorununda olduğu gibi) yanlış çözümlemleriyle "Kesintisiz Devrim" böyle gerçekten içten bir devrimci anlayışın belgesidir.

M. Çayan yoldaş, bu belgede, Marksizim-Leninizmin evrensel tezlerini ve belli başlı devrimler sürecini irdeledikten sonra Türkiye'ye gelir ve işe özellikle emperyalizmin dönemsel özelliklerini saptamakla başlar. Şüphesiz yaptığı, herşeyin yeniden keşfi değildir. Sözgelimi yeni-sömürgecilik kavramı, savaş sonrası emperyalist işleyişi tanımlamak için kullanılan genel-geçer bir kavramdır. Başka bazı kavramlar için de aynı şey söylenebilir. Zaten M. Çayan'ın orijinal olma gibi bir kaygısı da yoktur. Onun esas kaygısı, Türkiye'de devrimci sürecin önünü açmak ve bunun için de yaşanan koşulların temel noktalarını saptamaktır. Bu açıdan onun esas yaptığı bütün bu kavramların, durumların akademik bir incelenmesi değil, mücadele ve hareket formülasyonlarına varacak bir tarzda ele alınmasıdır. Yeni-sömürgeciliği ele alan M. Çayan, bu anlayışla onun Türkiye'ye yansımasını, bu yansımanın yarattığı sosyo-ekonomik-politik etkileri incelemiş, iktidar sisteminin yapısı ve kitlelerin politik tutumları üzerine tezler ortaya koymuş ve bütün bunlardan halk savaşı anlayışının yeni bir yorumunu soyutlamıştır. Politikleşmiş Askeri Savaş anlayışı ve silahlı mücadeleyi politik mücadelenin eksenine yerleştiren mücadele çizgisi, kırları-şehirleri bütünlük içinde kavrayan Birleşik Devrimci Savaş saptaması aynı zincirin halkalarıdır. Bu zincir, sonucu itibarıyla yeni bir örgütsel anlayışa dek ulaşmıştır.

Kesintisiz Devrim'in olağanüstü sade bir metin olması zaten onun bu pratiğe dönük yanından kaynaklanır. Salt yazıldığı koşullardaki zaman sıkışması değil, bizzat M. Çayan yoldaş'ın sadelik isteği de bu durumu belirlemiştir. Sayfalar dolusu inceleme ve tahlillerden özellikle uzak durulmuş, daha çok iradi müdahalenin önünü açacak bir tezler yazısı, bir programatik belge hedeflenmiştir. Böylece metin, özellikle son bölümlerinde tezleri ortaya koyan ama bunların herbirinin dayandığı açılımları uzun uzun ele almayan bir tür manifesto halinde ortaya çıkmıştır.

Sonraki süreçte THKP-C kökenli politik akımların bir bölümünün devrimci çizgiden savrulmaları, devrimci çizgiyi savunanların da tezleri ele alıp geliştirme konusundaki eksiklikleri sonucu Kesintisiz Devrim belgesi savunulan ya da saldırılan bir metin haline gelmiş, bu sade metinden hayal gücü zorlamalarıyla türlü-çeşitli anlamlar çıkarılabilmiştir. metindeki kavramlar üzerinde keyfi oynamalar gerçekleştirilmiş, tezlerin yönü çarpıtılmaya çalışılmıştır. (3)

Belge bir yandan netliği ve sadeliğiyle bu tür çarpıtmalara imkan tanımazken, diğer yandan da yoğunlaştırılmış kısa soyutlamalardan oluşması nedeniyle zaman zaman cımbızlamaların konusu olabilmiştir.

Oysa, THKP-C tezleri kendi içinde dengesi olan bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlı soyutlamalardır. Ve ancak böyle bir zincir üzerinden giderek algılanabilirler.

Bir tanım olarak suni-denge de, bir dizi çözümleme ve saptamanın içinde, onlarla bağlantılı halde anlamlıdır. Onun için biz de aynı zorunlu yolu izleyecek ve suni-denge kavramını, içine oturduğu teorik zemin üzerinde yakalayıp açmaya çalışacağız.

Sürece Bakış ve III. Bunalım Dönemi Kavramı Üzerine

Esasında "Bunalım Dönemleri" kavramı THKP-C'nin teorik zincirinde bir noktaya oturmakla birlikte, salt ona özgü bir kavram değildir. Bir tür saplantı da değildir. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi, burada da sorun, olguları anlaşılır hale getirme sorunudur.

Kapitalist sistemin tekelci çağla birlikte sürekli ve genel bir bunalıma girdiği ve böylece bütün ülkeler açısından bir devrimler çağının açıldığı biliniyor. Serbest rekabet döneminin hızlı gelişme sürecini tüketen kapitalizm, tekeller ve mali oligarşiler dönemine geçtiğinde artık sürekli bir bunalımın da içine girmiştir. Artık sözkonusu olan, bilinen devrevi krizlerin de ötesinde, onları da kapsayan sürekli bir çürüme halidir. Bir üretim biçimi olarak ve onu sarmalayan politik çerçevesiyle kapitalizm artık toplumsal üretici güçlerin ciddi bir engeli halindedir.

Öte yandan, artık "tek bir zincirin halkaları"ndan oluşan dünya açısından bunalım geneldir de; Sistem bir bütün olarak bunalımı yaşamaktadır ve her parça bu genel çöküntü durumunu kendi sürecinde yeniden üretmektedir.

Böylece tekelci kapitalizm sistemin temel çelişmesini de öne çıkarıp, ancak tek bir yolla, devrim yoluyla çözülebilir hale getirmiş ve bütün ülkeler açısından proletarya devrimlerinin objektif koşullarını mümkün kılmıştır.

Ancak, doğal ya da toplumsal her süreç gibi, bu sürekli-genel bunalım süreci de tekdüze ve her aşaması birbirinin aynı olan düz bir çizgi izlememiştir. Sistemin bunalımı, kendi iç dinamiklerinin ve bu dinamikleri etkileyen konjonktürel durumların baskısı altında, zaman içersinde biçimsel evrimler geçirmiştir. Sistem olarak emperyalizmin özünün ve temel niteliklerinin aynı kaldığını söylemeye bile gerek yok. Ama emperyalizm, süreç içinde, sömürü ve işgal biçimleri, metropoller arasındaki ilişkiler ve karşıt güçle ilişkiler gibi bir dizi faktörün etkisiyle değişimler geçirmekte ve bu değişim noktalarından hareketle belirli dönemleri ayırdedebilmek mümkün olmaktadır.

Yani sonuçta yapılan şey, çok karmaşık bir işlem değildir. Sorun, somut durumların ve ayrım noktalarının tesbit edilmesi, pratiğe yararlı soyutlamalara dönüştürülmesidir. Sözgelimi; Ekim devrimi ile dünyada açılan süreç yeni bir konjonktürü ve ilişki-çelişkileri ifade eder. Artık ortada yeni bir dünya manzarası vardır ve en azından bu manzarada kapitalizm ilk kez ete-kemiğe bürünmüş net bir alternatifle karşı karşıyadır. Şüphesiz bu durum yüzyılın hemen başındaki durumdan farklıdır, dolayısıyla dönemsel ayrım noktaları bulma şansı vardır.

3. Bunalım dönemi kavramı da, 2. Paylaşım savaşı sonunda oluşan yeni dünya manzarasının açıklanma çabasının bir ürünüdür.

Gerçekten, bu döneme salt yüzeysel olarak baktığımızda bile, geçmişe oranla farklı bir şeylerin olduğu net olarak görülür.

Öncelikle, 2. Paylaşım savaşı sonrasında sosyalizmi seçmiş ülkelerin sayısı ve gücü artık çok farklı bir noktadadır. Dünya yüzeyinde sosyalizm, somut yüzölçümü anlamında olsun, politik etkinlik açısından olsun çok yaygın bir haldedir ve dünyanın hatırı sayılır bir bölümü emperyalizmin egemenlik alanı dışına çıkmıştır. Sosyalist ülkelerin nitelikleri, zaafları, kendi aralarındaki derin çelişkiler ve bu çelişkilere rağmen sosyalizmin bir "blok" oluşturup oluşturmadığı çok tartışılabilir. Geçmişte de tartışılmıştır ama herşeye karşın görmezlikten gelinemeyecek olan, bu ülkelerin toplamının o konjonktürde emperyalist kontrolün dışında olduğu ve politik-askeri-ekonomik bir güç olarak yer aldığıdır. Yani, ortada, kendi içinde nasıl bölünmüş olursa olsun, emperyalizmin her davranışı sırasında hesapladığı, dolayısıyla da bu davranışları sınırlayan bir somut güç vardır. Bu konumlanış, sahnede yalnız SSCB'nin yer aldığı geçmiş döneme göre yeni bir durumdur ve kuşkusuz bu emperyalizm açısından politik-ekonomik bir daralma anlamına gelmiştir.

Kontrol alanının daralması salt yüzölçümsel bir olgu da değildir. Salt pazar daralması değildir. Sosyalizm, bu süreçte, sosyalist ülkelerin bütün iç zaaflarına karşın olağanüstü bir etki ve prestij kazanmıştır. Dolayısıyla bu prestij ve dönem boyunca yükselerek süren halk savaşları da aynı hesap hanesine eklenmelidir. Üstelik bu savaşların, emperyalist pazarı ve kontrol alanını daraltmaları için mutlaka zafer kazanmış olmaları da gerekmiyordu. Halk savaşlarının bizzat varlığı ve sürdürülüyor olmaları bile, bağımlı/yeni sömürge ülkelerin bir çoğunu yatırımlar açısından öyle bir "güvenilmezlik" noktasına sürüklemiştir ki, sonuçta "parayı sokağa atmayı" rasyonel bulmayan tekeller açısından bu ülkeler "fiilen" pazar olmaktan çıkmışlardır.

Öte yandan aynı süreç, dıştaki daralmayı içe, metropollere de taşımış, pazarları genelde daralan emperyalizm, kendi metropollerinde de refah ve esneklik payını düşüren, krizleri sıklaştırıp derinleştiren etkiler yaşamıştır. Dönem bir bütün olarak incelendiğinde, dıştaki yaralar ile içteki toplumsal hareketliliği kronolojik olarak izlemek mümkündür ve bu denk düşmeyi "Metropol gençliğinin ulusal kurtuluş savaşlarından ideolojik etkilenişi" faktöründen çok (ya da onunla birlikte) esas olarak ekonomik kökenler açısından ele almak gerekmektedir.

Yani bu dönem, ciddi bir nüfuz daralması dönemidir. Ve hatta bu "daraltıcı" faktörler arasında, sosyalizmle hiç ilgisi olmayan önderlikler altında gelişen ulusal-dinsel hareketleri bile saymak gerekir.

Öte yandan aynı dönem, emperyalizmin normal çözüm yolu olan "genel paylaşım savaşı" yolunun da tıkalı olduğu bir dönemdir. Şüphesiz böyle saptamalar hiç bir zaman tam bir kesinlikle ortaya konamaz ama o konjonktürde pazar sorununun yeni bir dünya savaşıyla çözülmesi gerçekten de pek kolay değildir. Artık ortada başka alternatif ve potansiyel güçler vardır ve dünya üzerinde pervasızca savaşılmasına izin vermeyecek bir ilişkiler zemini üzerinde dönmektedir. Karşılıklı konumlanış, durmadan yükselen olağanüstü bir silahlanma seviyesine yol açmış, Amerikan politikacılarının pek sevgili atom bombalarıyla öğündükleri 40'lı yıllar çabuk geçmiş, ortaya bir denge çıkmıştır. Böyle bir manzarada artık "cihan harbi" ile sorunları çözmek bir yana, savaşın ortada "cihan" diye bir şey bırakıp bırakmayacağı kuşkulu hale gelmiştir.

Bütün bu koşullar, dönem boyunca emperyalistleri, bir yandan "sıcak savaş" çığırtkanlığını sürdürürken, öte yandan aslında "soğuk savaş" ve "bölgesel çatışmalar" ile yetinmeye

zorlamıştır. Emperyalistler açısından pazar sorunu çözmek için kendi aralarında ya da sosyalizme karşı bir dünya savaşı açmanın imkanları daralıp sınırlanmıştır. (4)

Yine aynı dönemde, aynı koşulların ürünü olarak "entegrasyon" dediğimiz olgu da meydana gelmiştir. Emperyalistler bir yandan daralan egemenlik alanları üzerinde alttan alta boğazlaşırken, öte yandan sosyalizmin ve ezilen halkların tehdidi altında "ittifak"lara zorlanmışlardır. Bu durum, bir paradoks gibi görünse de, onların iç çelişkilerinin zayıflamasının değil, şiddetlenmesinin bir sonucu olmuştur. Yani, çelişkiler şiddetlenmiş ama yaşanan koşullar sonucunda bu çelişkiler farklı boyutta bir kapışma şeklinde sürmüş, zaman içersinde bu kapışmanın kurumsal zeminleri de oluşmuştur. Bu dönem boyunca gözlenen olgu, eski günlerin (ittifak-itilaf ya da mihver-müttefik gibi) karşılıklı politik-askeri kamplaşma örgütlerinden çok, bütün belli başlı emperyalist devletleri kapsayan NATO türü bütünsel askeri teşkilatlar ve emperyalist zincirin bütünü üzerinde etkileri olan IMF, OECD, Dünya Bankası gibi politik-ekonomik kurumlardır. Ve artık kapitalist devler arasındaki çıkar savaşımları bu tür örgütler bünyesinde kızışmaktadır. Süreç boyunca Avrupa ve Japon kökenli çıkışlar, ciddi çelişmeler görülse de, bunlar doğrudan kapışma seviyesine varmamaktadır. (5)

Sonuçta görülen manzara, özetlersek; yeni dönemde emperyalist pazarların ve kontrol alanlarının olağanüstü daralışı karşısında, bu tıkanıklığın aşılmasının "normal" şartlarının oldukça kısıtlı olmasıdır, ki işte tam bu nokta, emperyalizm açısından çok öldürücü bir noktadır. Gerçekten de, emperyalizm, tarihindeki en ağır koşulları bu dönemde yaşamıştır.

Ve emperyalizm, kendisi açısından ölümcül nitelik taşıyan bu çelişkileri başlıca iki yolla aşmaya çalışmıştır: Bir soğuk savaş dalgasıyla birlikte ekonominin uç noktaya varan militarizasyonu ve yüzölçümsel olarak daralan pazarın derinlemesine büyütülmesinin bir yöntemi olarak yeni-sömürgecilik... III. Bunalım dönemi olarak adlandırılan sürecin en belirgin özellikleri bunlar olmuştur. (6)

Gerçekten, emperyalist ekonomi bu dönemde bütün tarihi boyunca ulaşamadığı bir militarizasyon seviyesine ulaşmıştır. Nükleer yarışa bağlı olarak olağanüstü düzeyde geliştirilen askeri üretim teknolojileri ile bölgesel kışkırtmaların çakışması bu açıdan bir rastlantı sayılamaz. Böylece kapitalist ekonomi daralan pazarlar çıkmazında kavrulurken, normal yollarla yaratamayacağı bir pazar ve üretim kapasitesini yakalayıp sürdürebilmiştir. Sözgelimi bir Pershing füzesinin çeşitli parçalarının 600 civarında ayrı şirket tarafından siparişlerle yapıldığını düşünürsek, manzara kolayca ortaya çıkar. Öyle ki, zaman içerisinde ekonominin ritmi askeri programlara bağlı hale gelmiş, kriz devreleri ile askeri sorunlar arasındaki ilişki kronolojik şekilde izlenebilir olmuştur. Emperyalist ekonomi giderek kendisine ilaç diye bulduğu olgunun "bağımlısı" haline gelmiştir.

Emperyalizmin her zaman savaşlar ve savaş için harcamalar demek olduğu kuşkusuz doğrudur. Ama bu kez sözkonusu olan şey, yukarıda sözünü ettiğimiz daralma ve bu daralmanın geniş çaplı bir savaşla açılamıyor oluşuyla ilgilidir. Bu kez açmaz ölümcül şekilde büyüktür ve askeri ekonomi bu tıkanıklığı açmak için devasa bir araç halinde kullanılmaktadır.

Öte yandan, yeni-sömürgecilik de basit bir siyasal tercih sorunu değildir; aynı tıkanıklığı aşma sorunu ile ilgilidir. Politikanın özü, pazarın "derinliğine" geliştirilmesi ve egemenliğin yeni bir

boyutta pekiştirilmesidir. Eski sömürgeciliğin kaba yöntemleri (birden değil, zaman içersinde) terkedilmiş, sermaye ihracının bileşiminde kısmi değişiklikler yaratılarak, çok uluslu şirketlerin yerli birikimle içiçe geçmeleri ve "birlikte" üretim yapmaları sonucu nisbi bir gelişme yaratılmıştır. Borçlandırmayla desteklenen bu program, bir "sanayileşme hamlesi" havası oluşturarak bu ülkelerin sosyal-ekonomik çehresini değiştirmiş, bu arada feodal güçlerin "zenginleştirilerek" çözülmesinin kısmi gerçekleşmesi de pazar ilişkilerini en uç köşelere dek yaymıştır, ki bu, pratikte yüzölçümü değişmeyen eski "pazar"ın giderek daha fazla sermaye ve ürünü emebilecek duruma getirilmesi, yani kapasitesinin ve hacminin arttırılması anlamına geliyordu.

Olgu, salt iktisadi sonuçlar yaratmakla kalmadı. Öncelikle emperyalizme nisbeten yeni bir egemenlik biçiminin imkanlarını sağladı. Eski CIA patronlarından J.F.Dulles'in deyimleriyle; "Eğer batı, sömürgeciliğin, statükonun devamıyla sonsuza dek sürüp gitmesini isteseydi, şiddetli bir devrimi kaçınılmaz kılacak ve kaçınılmaz bir yenilgiye uğrayacaktı." (akt..: Avcıoğlu) Şüphesiz bu bütünüyle Dulles'in paranoyasından ibaret değildi ve tam böyle bir noktada yeni-sömürgeci egemenlik biçimi eski biçimlerden farklı avantajlar sunuyor, ikili anlaşmaları, borçlandırmalar ve uluslararası finansal-askeri kurumların etkinlikleriyle sahte bağımsızlık biçimlerine denk düşen yeni bir hegamonyaya yol açıyordu. Böylece aslında egemenlik bir yandan biçimsel olarak gizlenirken, diğer yandan da güçlendirilmiş oluyordu. Doğrudan işgalin ya da kaba sömürgeciliğin iğreti yapıları yerine, kollarını "modernleşme" yoluyla ülkenin her yanına uzatabilen güçlü bir merkezi otorite geçiyor, baskı mekanizmalarının etkinliği daha tam ve yaygın hale geliyordu. Koruma şartlarında geliştirilen tekelci burjuvazinin ağırlığı altında ama ülkedeki diğer gerici güçleri de gözeten bir yönetim tarzı olan "oligarşik diktatörlük"ler bu dönemin karakteristik unsurudur.

Ve tabii pazar ilişkilerinin genişlemesi, hızlı (ve çarpık) kentleşme, yaşam standartlarındaki boyut değişiklikleri, sosyal kademelerin çeşitlenmesi gibi bir dizi faktör de bütün bunlara ekleniyor ve halkın, çalışan sınıfların siyasal tutumlarını etkileyen sonuçlar yaratıyordu.

Kısaca, yeni-sömürgecilik bir dizi iktisadi ve politik amacı birarada gerçekleştiren zorunlu bir uygulama halinde gündeme geliyor ve bütün bir süreç boyunca etkili oluyordu. (7)

Yeni-Sömürgeci İlişkiler ve Türkiye

A) Sürecin Başlangıcında, Yerli Birikim ve Bütünleşme Potansiyeli

II. Savaş sonrası Türkiye'ye şöyle bir baktığımızda, herhalde o dönem için yapılabilecek en anlamlı saptama, onun bir "muz cumhuriyeti" olmadığıdır. Yani Türkiye sıfır noktasında değildir.

Burjuva bir önderlikle gelişen ya da başlangıçtaki kendiliğinden direnişler döneminden hemen sonra burjuva önderliğin hegemonyasına giren 1919-23 savaşı bittiğinde, ortada artık bir burjuva cumhuriyet vardır. Kürdistan'ı da bölge ülkeleriyle cetvel hesabı paylaşan ve bir parçayı sömürgesi kılan Kemalist cumhuriyettir bu. Daha doğru bir deyimle söylenirse, aslında olan şey, yeni bir "sömürgeleştirme" fiilinden çok, var olan imparatorluk sömürgelerinden elde kalan son bir parçanın "muhafazası"dır. Ama bu kez daha farklı bir biçimde: Varlığını da

yadsıyarak.... Böylece Kuzey Kürdistan açısından ortaya klasik sömürgeciliktende farklı olarak bir tür iç-sömürge tarzı çıkmış ve üniter mantığın içinde, bir dizi başka faktörün de etkisiyle ilişkinin sömürgeci niteliği bulanıklaştırılmış, uzun süre gizlenebilimiştir.

Öte yandan, burjuva cumhuriyetin seçtiği yol bellidir.

Seçilen yol; kapitalizmdir. Ve 1920'lerin "tek bir zincirin halkalarından oluşan" dünyasında bu yol seçildiğinde, emperyalizmden bağımsız olmak mümkün değildir. Ve zaten bu objektif gerçek bir yana Kemalist kadronun böyle bir derdi de yoktur. Henüz savaş sürerken bile hem sözel düzeyde, hem de pratik uygulamalarda emperyalizme ilişki isteği net olarak gözlenir.

Zaten bir ölçüde sonraki süreç, bir ikilem içine sıkışmışlıkla karakterize olur. Bir yanda seçilen kapitalist yol vardır, diğer yandan da bu yolun bağımsız gelişiminin (yönetici kadronun bu istekte olduğunu varsaysak bile) önünün baştan tıkalı oluşu...

Yani, sözgelimi 18. ve 19. yüzyıl Avrupasında olduğu gibi feodalizmin tasfiyesiyle yeni üretim ilişkilerinin önünü radikal biçimde açmak, bu yolla yoğun birikimler yaratmak imkânı fiilen bulunmamaktadır. 1920'lerde böyle bir yalıtılmış ada yeryüzünde bulunmamaktadır ve zaten Kemalist kadro böyle istek ve kararlılık içinde değildir. Kadro, başından itibaren ülkedeki en geri kesimlerle işbirliği içine girmiş, statükoları çok sarsmamaya özen göstermiştir.

Böylece yaşanan süreç, başta "yüce kurtarıcı"nın kendisi olmak üzere eski "savaşçı" kadronun zenginleşerek belli birikimlere ulaştığı, ticaret burjuvazisinin palazlandığı bir süreç olmuş, ama baştan beri emperyalizmle temas halinde olmasına karşın bu birikim yine de sınırlı kalmıştır. Emperyalizmle ekonomik ilişki ise daha çok "acenta"lık düzeyini aşamamıştır.

Ama her şeye karşın 45'lere gelindiğinde ortada varolan birikimi çok küçümsememek gerekir. Özellikle "devletçilik" sürecinde palazlandırılan "ticaret erbabı" artık daha "büyük işler"in hevesi içindedir. Ortalık bir Afrika sömürgesi toprağı gibi bomboş değildir, yani; emperyalizm bugünkü işbirlikçi güçleri yoktan varetmemiştir; Zaten öteden beri kendisiyle temas içinde gelişmiş bir güç vardır.

Bu nokta 1945'lerde tıkanma ve açılım noktasıdır. Emperyalizm, artık yeni bağımlılık ilişkileri isteği içindedir ve Türkiye -coğrafi konumu da dahil olmak üzere- her açıdan bu yeni ilişkilerin modeli olarak düşünülmektedir.

Artık sözkonusu olan, mevcut potansiyel ile emperyalist yatırım kanallarının içiçe geçmesi ve böylece zaten varolan işbirliğinin yeni bir boyuta sıçramasıdır. Bunun için, bütün teslimiyetçiliğine karşın yine de emperyalizmle hizmette hantal kalan bir yönetim kuşağı tasfiye edilmiş, bütünleşmenin önünü en büyük hızla açabilecek olan bir popülizm yakalayabilmiştir. "Çok partili demokrasi" aşkının aynı döneme denk düşmesi bu açıdan bir rastlantı değilidir, ki aynı sürece kırk yıllık bunaltıdan bezgin düşmüş yığınların gelişme isteği de denk düşmüş ve bu noktada TC tarihinin en işbirlikçi ve en halk düşmanı kadroları, en büyük kitlesel desteği yakalayabilmişlerdir.

Böylece yol düzlenmiş ve Türkiye yeni-sömürgeciliğin uygulandığı başka ülkelere oranla daha hızlı bir tempoyu yakalayabilmiştir. Bu fark önemlidir; çünkü böylece süreç hızlanırken, bir

yandan düzene daha yüksek bir yedekleme kapasitesi sağlanabilmiş, öte yandanda "işgalin gizlenişi" daha elverişli bir zemine oturmuştur.

B) Bir Özet..."Kalkınma Hamlesi" Ve Çarpık Tekelleşme

Bu noktada "emperyalizmin ülkeye girişi" gibi kavramlar ve tanımlamalar kuşkusuz yersizdir. Sözkonusu olan şey, aslında emperyalizmle ilişkiler açısından kesintisiz bir sürecin devamıdır.

Dönemin koşulları içinde Türkiye'ye yüklenen rol, hem bölgesel düzeyde bir "ileri karakol" olma durumu, hem de "derinleşen bir pazar" konumudur. Rockefeller'in o günlerde Eisenhower'e sunduğu rapor durumu anlatmak açısında aslında oldukça yeterlidir. "Hükümet (ABD hükümeti), özel sermaye yatırımlarını cesaretlendirmeli ve onlardan akıllıca yararlanmayı bilmelidir. Bu yatırımlar yardımıyla birçok siyasal amaca ulaşabilir. Bu tip özel sermaye yatırımları, zamanla bütün gayri-meşru muhalefeti ve politikamıza karşı direnişi ortadan kaldırabilmeli ya da nötralize edebilmelidir. Ayrıca bizi desteklemekte kararsız ve sallantılı olan bütün özel girişim ve çıkar çevrelerini etkilemelidir. Aynı zamanda, ABD ile işbirliğine hazır yerli işadamlarına yardım arttırılmalı ve böylece bu işadamlarının ilgili ülkelerin ekonomisinde kilit noktaları ele geçirmeleri, buna dayanarak politik etkilerinin artması sağlanmalıdır." (Avcıoğlu)

Olağanüstü bir kibarlıkla söylenen bu sözler aslında bir dönemin temel politikalarıdır. İkili Anlaşmalar, NATO'ya giriş, ODTÜ'den MTA'ya, Planlama'ya dek her köşeye yayılan "uzman"lar, askeri ünitelerin yeniden düzenlenişi ve bağımlılığın her yönden derinleştirilip pekiştirilmesi süreçleri birbirini izler.

Bu arada kredilerle desteklenen ve pazarı bütünselleştiren (ABD uzmanı Thornburg'un deyişiyle "küçük küçük Türkiye'leri birbirine bağlayan") ulaşım-iletişim projeleri gelişirken, öte yandan yerli işbirlikçilerin birikimi ile çok uluslu şirketlerin yatırımları "ithal ikameciliği" diye nitelenen bir süreçte buluşup kaynaşmaktadır. Marshall yardımından, askeri fonlardan aktarılan "hibe" lere kadar hatırı sayılır kaynaklar bu işe koşulur. Kredilerin dağılımı TSKB gibi araçlarla uygun şekilde düzenlenir; daha doğrusu aslında "para parayı çeker" ve bu dağılım belirli noktalarda yoğunlaşır. Yabancı sermaye yasaları ve bütün mevzuat "Batı'da hayranlık uyandıran" bir şekle sokulurken miktar olarak çok fazla olmayan ama çeşitli anlaşma biçimleriyle bağımlılık ilişkisini pekiştiren bir sermaye akışı hızlanır; sınırsız kâr transferi, kredi-vergi-kota kolaylıkları, teşvik yasaları ve devlet işletmelerinden sağlanan ucuz girdiler... Hepsi, çarpık ve suni şekilde büyüyüp tekelleşen bir sanayi yapısının oluşturulmasına hizmet ederler.

Sonuçta, gerçekten bu dönemde yaratılan, sözgelimi 30'lu yıllarla kıyaslanamayacak bir "büyüme" ve "kalkınma" görünümüdür. Bu, baştan sakatlanmış ve bir süre sonra tıkanacak olan yapay bir sanayileşme atmosferidir ama yine de varlığı inkâr edilemez.

Böyle normal olmayan, emperyalizme bağımlılığıyla kendi dinamiği sakatlanmış bir "gelişme", emperyalizmin işbirlikçisi durumundaki burjuva kesimler açısından da "normal olmayan" büyüme biçimleri yaratmış ve Batı'daki tarihsel evrime pek benzemeyen bir yoldan olağanüstü hızlı bir tekelleşmeye yol açmıştır. Kredilerin dağılımından kolaylıkların binbir çeşidine dek uzanan bir korunma ortamında emperyalizmle bağımlılık ilişkileri içinde büyüyen yerli birikim,

kısa sürede ve sıçramalar yoluyla tekelleri yaratmıştır. Ve kuşkusuz bu süreç, serbest rekabet koşullarındaki merkezileşme ve yoğunlaşma eğiliminin bir ürünü olan bilinen tekelleşme tarzına oranla daha zayıf ve yapay bir olgu yaratmıştır. Zaten emperyalizm çağında herhangi bir ülkede, bilinen (deyim yerindeyse "doğal") yoldan bir kapitalist gelişme ve tekelleşme de mümkün değildir ve mevcut birikim ancak bir dışa bağımlılık ilişkisi çerçevesinde, bir "oksijen çadırı" mantığı içersinde tekelleşme şansına sahiptir.

Dolayısıyla ortaya çıkan durum, batıdaki finans kapital olgusundan oldukça farklı, zayıf ve kendi dinamiklerinden büyük ölçüde yoksun bir tür tekelleşmedir.

C) Politik Biçimleniş Ve Oligarşi

Böylece oluşan işbirlikçi tekelci katmanların ise politik düzeyde bütün yapı üzerinde tam hakimiyeti, dolayısıyla bir finans oligarşisi manzarası göstermesi beklenemezdi.

Feodal yapı ile karşılıklı konumlanış böyle bir zayıflığın üzerinde oluşmuştur. Geri üretim yapılarını tümden tasfiye eden köklü (ve bu anlamda "normal") bir süreç yaşanamazken, buna parelel olarak politik düzeyde de ülkedeki en geri güçlerle ittifak kendini bir zorunluluk olarak dayatmıştır. Bütün bu süreç bir çelişkiler-ittifaklar yumağı halindedir; geri adımlar, ileri doğru ataklar yapmak ama hiçbir zaman tam cepheden karşılaşmamak, süreç boyunca tekelci burjuvazinin tavrını karakterize etmiştir; daha doğrusu tekelci burjuvazi böyle bir tavra mahkumdur.

Ancak, feodal ilişkilerin zaman içerisinde uğradığı "çözülme" de yadsınamaz bir gerçekliktir. Zaman içerisinde, ülkede bağımlı kapitalistleşmenin gelişimiyle birlikte, feodal ilişkilerin salt kendine yeterli, su sızdırmaz- dışa kapalı yapısı önemli ölçülerde çözülmeye uğramış, kapitalist pazar ilişkileri uç noktalarına dek yayılma göstermiştir. Süreç boyunca tarım-sanayi dengesinin sürekli tarım aleyhine bozulması yanında, değişikliğe uğratılan ve merkezi iletişim-ulaşım mekanizmasıyla metropole bağlanan tarımsal yapı, kapitalist pazar ilişkilerinin girebileceği önemli gediklerle parçalanmış, sonuçta kapitalist üretim ilişkileri ülkenin hakim biçimi haline gelmiştir.

Üstelik, bütün bunlar, statükoyu fazla sarsmadan, politik dengeleri (mecburen) koruyarak, bağımlı kapitalistleşme sürecinin seyri içinde gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu olan, bir üretim ilişkisinin güçlerinin bir diğerini kendi gelişim dinamiğiyle tasfiye etmesi, yani bir yüzey üzerinde bir şeyin genişleyip diğerini yok etmesi değil, yeni-sömürgeci ilişkilerin daha karmaşık bir açılımıdır. Feodalizmin bağrında gelişip serpilip nitel bir sıçramayla onu tüketen bir kapitalist gelişmeden çok, yeni-sömürgeciliğin temel mantığı içinde geliştirilen bir yapı vardır ve burada derinleştirilen kapitalist ilişkiler, ülkedeki en geri güçlere de çıkarlar sağlayan bir yapı göstermiştir. Devrimci bir tasfiyenin tam aksine, yöntemin temel unsuru, mevcut güçlü tarım kesimlerinin çıkarlarının mümkün olduğunca korunması, hatta bu kesimlerin hem nakdi kazanç, hem de mülkiyet açısından daha da zenginleştirilmesi olmuştur. "Gerilerken zenginleşme" ve çoğu durumlarda da bu zenginliğin ticarete ve yatırımlara akması dönemi karekterize etmiştir.

Böylece tarımda ortaya "kısmen geçişli" ve "daha fazla kademeli" bir yapı çıkmış, kırda (katı feodal düzenin serf-senyör ilişkisinden farklı olarak) sosyal tabakalaşma çeşitlenmiş, eski usül büyük toprak sahiplerinden, kapitalist işletmelere, küçük üretimden, tarım işçilerine dek uzanan daha renkli bir yapı çıkmıştır. Tarımdaki atıl birikimlerden sanayiye kaymalar gözlendiği gibi, kapitalist şirketlerin de tarımın belli dallarına sıçramalar yaptığı görülebilmiştir. Her halükârda sözkonusu olan şey, tarımın zaman içerisinde eski kendi içinde dönen sisteminden uzaklaştırılıp merkezi pazara bağlandığı ve yeni-parasal ilişkilere giderek daha fazla angaje edildiğidir. (8)

Bütün bu gelişmelerle, nüfusu atıl halde bünyesinde tutan kapalı feodal yapılar yıprandıkça ve makineleşmenin de etkisiyle toprağın temerküzü yeni bir boyutta gerçekleştikçe, hergün artan sayıda insan kırdaki köklerinden sökülüp fırlatılmış ve çarpık kapitalist sanayinin emme kapasitesiyle orantısız şekilde kentlere yığılmıştır. Son kırk yılda kentlerin nüfus oranları adım adım yükselmiş ve ortaya daha sonra açacağımız marjinal yerleşim biçimleri ve marjinal geçim sağlama yöntemleri büyük bir hızla çıkmıştır.

Yeni-sömürge tarzı kapitalistleşmenin bir başka sosyal sonucu da merkezi devlet otoritesinin ve iletişim-ulaşım ağının ülkenin en uç köşelerine dek -bir klasik sömürge ülkeyle kıyaslanmayacak ölçüde-yayılması, her köşede hissedilir olmasıdır. Kapitalist pazar ilişkileri yayılırken belirli bir alt yapıya dayanarak devlet kurumları da kendini önceden ulaşmadığı bölgelere yaymış, idari-hukuki etkinliği ve zor güçleri anlamında daha kesin egemenlik biçimlerine varmıştır, ki bu durum "içsel olgu" konumundan ötürü aynı zamanda emperyalist hakimiyetin yayılması anlamına gelmektedir. Ve tabii aynı kapıdan yeni değerler, ideolojik araçların etkinliği ve politik dalavereler de girmiş ve yerel güç sahiplerinin de sürece katılımıyla bütün ülkeye yayılmıştır.

Sonuçta ortaya ülkenin yönetimi anlamında da batıdaki örneklerinden farklı, yeni sömürgeye özgü ilişkiler ve bu ilişkilerin karmaşık bir bileşimi çıkmıştır. Kırdaki hakim güçlerle doğrudan hesaplaşmayan ama alttan alta kapışırken bir yandanda işbirliğine giden tekelci burjuvazi, böylece onları da içine alan bir yönetim tarzı yaratmışıtr. İşbirlikçi tekelci güçler ile diğer gerici sınıfların en elit tabakalarının bu eşitsiz ve çatışmalı ittifakı, kendisini bir oligarşik yönetim olarak ortaya koymuştur.

Oligarşik yönetim, gelip geçen hükümetlerin ötesinde, ülke yönetiminin tam kendisi olarak belirmiştir. Ülke, görünüşte politik kadrolar (daha çok da politik-askeri kadrolar!) tarafından yönetilmektedir ama bu görünüm esas yapının gözden kaçırılması için gerekçe değildir. Esas yapı, sürekli ve kalıcı olan devlet mekanizmasıdır. Egemen sınıfların güç ilişkileri -ve çatışmaları- bu oligarşik mekanizma içinde somutlaşıp kurumlaşmıştır.

Şüphesiz oligarşi kavramı çatışmasız-durağan bir güçler ilişkisini ifade etmemektedir. Oligarşi, tekelci burjuvazi açısından zorunlu bir iktidar paylaşma durumu olmuştur ve zaman içerisinde bu paylaşımın oranları hiç de sabit kalmamıştır. Başından beri burjuvazinin belirgin üstünlüğüyle yürüyen devlet gemisinde, bu kesim her geçen gün daha fazla güç kazanmış, daha belirleyici hale gelmiştir. Hatta aynı süreçte burjuvazinin çeşitli klanları arasında da güç dengeleri değişmiştir.

Öte yandan bu yönetim tarzı, emperyalizmle ilişkiler açısından da yeni bir durumu ortaya çıkarmış, artık işbirlikçi burjuvaziyle bir bütün hale gelen emperyalist çıkarlar dıştan dayatılan bir şey olmaktan çıkmış, gelip ittifakın odak noktasına oturmuştur. Oligarşik Blok'un bir parçası olarak emperyalizm bu kez daha üstü örtülü ama daha sağlam biçimde ülkeye hakim olabilmiştir. (9)

D) Kriz, Faşizm Ve Devrimci Durum...

Böyle bir başından sakatlanmış gelişim, doğası gereği, yapısal bir olgu olarak krizi barındırmakta, onu dönemsel bir olgu olmanın ötesine taşıyarak sürekli kılmaktadır. Yeni-sömürgelere özgü bu durum, teorik düzeyde "Milli Kriz" ya da "Devrimci Durum" kavramlarını zorlamış ve yeniden yorumlama gereğini doğurmuştur. Kabaca, toplumun bütününü sarsan bir politik-iktisadi-sosyal buhran sonucunda artık ezenlerin eskisi gibi yönetemediği, ezilenlerin de eskisi gibi yönetilmek istemediği bir durumun ortaya çıkması demek olan milli kriz, klasik biçimiyle; yani gelişmiş kapitalist ülkelerde, sistemin genel bunalımının derinleşme noktalarına bağlı olarak belirli dönemlerde oluşabilmektedir. Belirli dönemlerde, düzen her alanda çıkmaza sürüklenmekte, bütün çiviler çıkmakta ve proletaryanın iktidara el koyması için (Subjektif durumun yaratılması koşuluyla) uygun koşullar çıkmaktadır ki subjektif faktörle tamamlanan bu durum marksist terminolojide "devrim aşaması" olarak tanımlanmıştır.

Yani burada, uzunca bir evrim süreci sonunda ulaşılan ve nisbeten kısa sayılabilecek bir esas vuruş momenti sözkonusudur.

Oysa, ülkemizde ve benzeri ülkelerde çivi daha başından çıkmış durumdadır. Bağımlı gelişme başından beri ülkeyi ekonomik-politik-sosyal olarak hastalıklı bir sürece itmiş ve genel istikrarsızlık, hızlanarak yaşanan çürüme-çöküntü durumu zamana yayılmış, karakteristik bir çizgi olmuştur. Nisbeten kısa dönemlerde varlığını duyuran milli kriz yerine, sürecin bütününü kapsayan, giderek derinleşen (ve derinleştirilmesi devrimci iradenin müdahelesine bağlı olan) bir süreklilik vardır.

Aynı hastalıklı yapı ve bu yapının bir burjuva demokratik devrim sürecinden geçmemiş olması, faşizm konusunda da koşulları dikkate alan değerlendirmeleri gerektirmiştir. Yalnızca Alman ve İtalyan örneklerini dikkate alarak orada takılıp kalan, faşizmin "tekelci sermayenin en azgın yönetimi" olduğunu yinelemek, onun bağımlı ve yeni-sömürge ülkelerde aldığı yeni biçimleri görmezlikten gelmek zaten sağlıklı bir durum değildir. Bilinen demokratik yoldan geçmeden gelişen ve sürekli istikrarsızlık çukurunda boğulan yeni-sömürge düzeni, faşizmi içinde sürekli ve yapısal bir unsur halinde barındırmakta ve çeşitli biçimler altında kendini göstermektedir. Çürümüş bir parlamentonun varlığı çoğu kez oligarşik yönetimin faşist niteliğini gizleyen bir örtü olmakta ve zaten çok sık olarak bu örtü de ortadan kaybolmaktadır.

Dolayısıyla, hükümetlere ya da sivil faşist çetelerin güçlenip-zayıflamasına takılıp kalan bir faşizm anlayışı, ağaçların ardındaki asıl ormanı gözden kaçırmak anlamına gelmektedir, ki bu durum özellikle geçmişte bir dizi hatalı mücadele çizgisinin de kaynağını oluşturmuştur.

Aynı şekilde, yeni-sömürge özgünlüğünün sağlıklı kavranamaması genel olarak solda "devrimci durum" ve "kriz" konusunda doğru olmayan anlayışları geliştirmiş, bu durum evrimci aşama ya da devrim süreci üzerine kafa karışıklığını da üretmiştir. Belirli "kriz" anlarına yönelik beklenti ve temel mücadele biçimi konusuna "dönemsel" bakılması, bu konudaki en ciddi yanlış olmuştur.

Oysa, krizin zamana yayılarak, giderek derinleşen bir süreklilik hali göstermesi evrim ve devrim kavramlarını da klasik tanımlanışlarından farklı bir noktaya sürüklemiş, onları birbirini izleyen ayrı süreçler olmaktan çıkarmıştır. İki aşama, ya da iki aşamanın temel unsurları birlikte yaşanmakta ve bu durum iki aşamaya özgü devrimci yöntemlerin bir yeni harmanlanışını gerekli kılmaktadır.

Zaten, böyle bir irdeleme ile THKP-C anlayışında varılan en özlü nokta bu yeni harmanlanış biçimidir. Kuşkusuz klasik biçimde de, sözgelimi Rus Devriminde aşamalar birbirinden bıçakla kesilir gibi ayrılmaz, ama bu kez sözkonusu olan "hazırlık ve saldırı" unsurlarının ve yöntemlerinin daha grift bir ilişkisidir, yani iki aşamanın çalışma biçimlerinin birlikte ve yeni bir oranla kullanımı vardır. Siyasi güç ile maddi-askeri gücün birlikte büyütülmesi bu mantığın temel noktasıdır. Devrimci mücadelenin ilk anından başlayarak silahlı devrim mücadelesinin bütün sürecin eksenine oturması ve daha en baştan silahlı eylemin salt bir politik açıklayıcı olmanın ötesinde bir halk ordusunun günbegün yaratılması işlevini yüklenmesidir. Uzun bir hazırlık sonucu gerçekleşecek Ekim momentini değil de sürece yayılan bir uzun savaşı önüne koyan, bu anlamda silahlı mücadeleyi dönemsel değil bütün devrim sürecine özgü olarak kavrayan mantık, özünde bu "sürekli kriz" gerçeğinin saptanmasına dayanır. Bu mantık, krizin derinleşmesine yapılan iradi müdahale ile kitlelerin örgütlenip organize edilmesini bir bütünün parçası olarak algılar.

Ve suni-denge kavramı da işte tam bu noktada bir açıklayıcı kavram olarak temel bir yer tutar.

Suni-Denge Kavramının Açılımı

"...Bu yeni-sömürgecilik metodu, bir yandan emperyalizmin ülkeye iyice yerleşmesi (yani emperyalizmin dışsal bir olgu değil, aynı zamanda içsel bir olgu haline gelmesi) sonucunu doğururken, öte yandan, geri bıraktırılmış ülkelerde geçmiş döneme kıyasla belli ölçülerde pazarın genişlemesine paralel olarak toplumsal üretim ve nisbi refahı artırmıştır.

Bunun sonucu olarak, geri-bıraktırılmış ülke içindeki çelişkiler görünüşte yumuşamış, (feodal döneme kıyasla) halk kitlelerinin düzene karşı tepkisi ile oligarşi arasında bir suni-denge kurulmuştur." (Kesintisiz Devrim)

71'de sorunun M. Çayan tarafından konuluşu böyleydi ve yine oradan başlamakta yarar var.

Sonradan, konu üzerine çok şey söylendi. THKP-C sistematiğinde en çok kurcalanan, polemiklere yol açan halkalardan biri suni-denge oldu. İşin doğrusu, THKP-C tezlerinin bütünü için sözkonusu olan talihsizlik, bu halka içinde geçerliydi biraz. THKP-C izleyicileri, suni-denge saptaması konusunda da geniş açılımlar gerçekleştiremediler ve çoğu kez mevcut metinleri savunup- yineleme yolunu seçtiler. Tezlere eleştiri yönelten cephede ise, ipin ucu çoğu kez, hatta her zaman kaçtı. Yazı içinde örneklerini vereceğimiz çok garip noktalara varıldı. Bir düşünceyi önce hiç haketmediği çok saçma bir noktaya itmek ve sonra artık rahatça

"eleştirmek" klasik bir polemik tarzıydı. Kimileri, "doğada ve toplumda denge durumunun olamayacağı" gibi bütün pozitif bilimlerin ABC'si olan bir gerçeği yeniden ve yeniden keşfettiler, kimileri ise "hareketsizlik-sessizlik" durumu ile suni-denge'yi karıştırarak yaygın toplumsal çalkantılar ortamında böyle bir şeyin nasıl olabileceği türünden sorular sordular. Ortada, halkla oligarşi arasında hasbelkader oluşmuş bir "denge" vardı ve bir avuç öncü eline silahları alıp ortaya atılınca bu durum "bozulacak" ve kitleler ayaklanacaklardı... Böyle bir karikatür sık sık çizildi. Karikatürize etmek, eleştiriyi kolaylaştıran bir yoldu ve bu yoldan sık sık gidildi.

Ama, üzüntü vericidir, polemik hırsına bulanmış bir toz duman içersinde, bu saptamaların bir arayış, bir Türkiye'yi anlama çabası olabileceği çoğu kez unutuldu. Bu yazılı metinlerin arkasında, Türkiye devriminin yolunu arayan, üstelik bunu savaşırken yapan pırıl pırıl zihinlerin olduğu unutuldu ve tabii bu arada politikada bütün insaf ölçüleri de zorlandı.

Oysa, gerçek buydu. Tam tamına buydu.

60'lı yılların sonunda bir devrimci kuşak dünyaya ve ülkesine, yaşadığı toprağa bakıyor ve onu anlamaya çalışıyordu. Devrimci iktidar için savaşmaya kararlı bu insanlar, bu işi kendi başlarına yapacaklarını da hiç düşünmediler. Bu insanlar devrimin öncü ve motor güçleri üzerine yeterince net fikirlere sahiptiler. İşçi sınıfı ve ezilen halkın örgütlenmesini önüne hedef olarak koyan bu insanlar, doğal olarak da devrim cephesine çekmeyi düşündükleri bu yığınların politik durumunu kavramayı bir görev olarak algılıyorlardı.

M.Çayan'ın derdi de buydu.

Onun kurduğu zincir böyle bir kaygıyla gelişmiştir. Emperyalizmin konjonktürel durumundan, bu durumun Türkiye'ye hangi sömürü ve egemenlik biçimleriyle yansıdığı sorularına ulaşılırken, oradan da kriz, devrimci durum, sınıflar kombinezonu vb. gibi çözümlemelere varılmıştır. Savaş içinde ve savaşa yön çizmek için yazılmış bir metin olarak "Kesintisiz"in bütün mantığı, akademizme zerre kadar kaymadan, hiç bir şekilde doktora tezi havasına girmeden, doğrudan devrimin rotasına ilişkin öngörülere ulaşma kaygısına dayanır. Ve bu mantık içinde, suni-denge kavramı da, genel olarak halkın politik davranış biçimlerini, daha doğrusu sosyo-ekonomik yapının bu biçimleri nasıl etkilediğini anlama isteğinin bir ifadesidir.

Aslında, M. Çayan'ın o çok kısa geçilmiş saptaması da konuya bir netlik getirmektedir. Sorun, yeni-sömürgeleşme sürecinde yaşanan dışa bağımlı kapitalistleşme ve onun siyasal formuyla ilgilidir. Emperyalizmle bütünleşme halinde, onun güdümünde yaratılan kapitalistleşme-sanayileşme süreci, bir yandan tarımdaki eski ilişkileri- statükoları çok bozmadan- tedrici olarak çözer ve pazar/para ilişkilerini derinlemesine yayarken, öte yandan da geçmişe oranla yaşam standartlarında bir farklılaşma, kategoriler arasında sahte bir geçişlilik hali yaratmış, böylece üretici güçler açısından bir "gelişme havası" yanılsamasına yol açmıştır. Buna, yayılan kapitalist ilişkilere bağlı olarak zor gücünün de yaşamın/ ülkenin her köşesine ulaşması ve böylece merkezi otoritenin sağlamlaşması eklenince, ortaya hakın düzene olan muhalefeti açısından karmaşık bir durum çıkmıştır. Kapitalistleşme hamlesinin yarattığı yanılsamalı "gelişme" atmosferi ile zorun kendini her alanda duyuran varlığının bileşkesi, sonuç olarak halkın devrim cephesine, düzen dışına çekilmesi çabasını zorlaştıran bir sürtünme faktörü yaratmıştır. Halkın tepkilerinin düzen dışı bir arayışa kaymasını güçleştiren, henüz mevcut

düzen içersinde yaşayabilmenin mümkün olduğu (ya da başka türlüsünün mümkün olmadığı) fikrini canlı tutan bir sürtünme ya da denge halidir bu.

Böyle bir sürtünmenin her zaman, her ülkede, her konjonktürde varolduğu, zaten devrimci öncünün de bunun için gerekli olduğu söylenebilir ama her şey de bu kadar basit değildir. Burada sözü edilen olgu, bu genel geçer durumdan farklı olarak, özelde yeni-sömürge ilişkisinin doğasında var olan bir olgudur. Yeni-sömürgeci ilişki, bağımlı ülkedeki pazarı yeni tarzda geliştiren ve emperyalist egemenliği her köşeye yayan niteliğiyle ülkenin çehresini değiştirirken, insanı ve onun düşünme tarzını da değiştirir, tepkilerini düzen sınırlarına çeken geriletici faktörler yaratır. Sorun bu faktörlerin tesbitidir. Sözkonusu olan şey, ne bir sessizlik halidir ne de salt zor yoluyla sağlanmış bir basit pasifikasyondur. Bir sosyal-siyasal olgudan sözedilmektedir ve bu olguyu karikatürler çizerek anlamanın imkânı yoktur.

Bir Sürece Bakmak Biraz Geriye Dönüş

Anlamak için, biraz geriye, mantığın kökenlerine gitmek gerekiyor.

"Üretim ilişkileri" ve "üretici güçler" kavramlarının toplumların gelişiminin anlaşılmasında temel kavramlar olduğunu biliyoruz. Yine biliyoruz ki, üretici güçler -ki bu kategori, teknoloji vb. gibi "cansız" unsurların yanında, esas olarak insanoğlunun üretkenliğini ve etkinliğini içerir- durağan değil, sınırsız gelişme eğilimindeki güçlerdir. İnsanın yaşamsal gelişme isteğinin sosuzluğu üretici güçlerin gelişim çizgisinin temelini oluşturur.

Oysa, üretim araçlarının kimin elinde olduğuna, üretimin nasıl gerçekleştiğine (ve dolayısıyla üretimin biçimine) bağlı olan üretim ilişkileri ise şimdiye dek tarihte görülen biçimleri itibariyla durağan nitelikteki formlardır.Tarihin belirli bir döneminde bir üretim tarzının toplumsal üretici güçlerin önünü açması mümkün olduğu gibi, aynı üretim ilişkisinin daha sonra yaşamın önünde bir engel haline gelmesi, onu saran bir ölü kabuğa dönüşmesi de mümkündür. Ve bu noktada, tarihin diyalektik akışı içersinde, bu ölü kabuk, az ya da çok bir hızla parçalanmaya, yerini toplumsal gelişmeye daha uygun bir üretim ilişkisine bırakmaya mahkumdur.

Feodalizmin son dönemi de böyle bir süreci sergiler. Feodal üretim ilişkilerin bağrında kapitalist üretimin nüveleri belirmeye başlar, paraya dayalı ilişkiler yaygınlaşır ve zanaatçı kesimlerin yükselişi yaşanırken özellikle ticari kesimde belirli birikimler oluşur. Öte yandan istikrarını yitirmeye başlayan toprak düzeni, her gün artan sayıda insanı işgücü olarak boşa çıkarmakta ve kapitalist gelişimin bir başka zeminini yaratmaktadır.

Süreçler birbirini etkiler ve üretir, uzatmak istemiyoruz. Sonuçta, belirli kesimlerde biriken sermaye ile bu sermayenin gereksinim duyduğu işgücü kaynakları buluştuğunda, artık ortaya el zanaatlarının ötesinde, manifaktüre ve fabrikalara giden bir süreç çıkar.

Bu noktada artık yavaş yavaş ikili bir yapı oluşmuştur. Bir yanda feodal biçim sürmektedir ve genelde egemendir; öte yanda ise bu biçimin içinde kapitalist ilişkiler filizlenmekte, güçlenmektedir.

Elbette bu iki tarzın bir denge durumu oluşturup bunu sürdürmesi düşünülemez. Toplumsal gelişimin önünü açan kapitalizmin karşısında, feodal sömürü tarzı artık yenilmeye mahkumdur. Feodal ilişkiler artık toplumun üretici güçlerinin ciddi şekilde engelidir, içe kapalı malikane tarzıyla üretken/gelişmeci her şeyi daha kaynağında kurutmaktadır. O, artık bir cendere, dar gelen bir giysi gibidir.

Bu dönemde siyasal zor artık feodalizmin elinde tam bir gerici araç konumundadır. Onun gerici niteliğini belirleyen de, iktisadi evrime karşı oynadığı roldür. Feodal zorbalık bir yandan bilimi/teknolojiyi engellerken diğer yandan da kapitalist gelişim için çok önemli olan özgür meta ve işgücü dolaşımını kesmektedir.

Ama siyasal zor, ne ölçüde şiddetli kullanılırsa kullanılsın yapı artık çatlamıştır. İktisadi evrimin karşısına dikilen ekonomik/siyasal yapıların kaderi böyledir. Feodalizmin bağrından doğan burjuvazi giderek süreci siyasal olarak da daha fazla zorlamaya başlar.

Artık ikili bir durumun daha fazla sürmesi mümkün değildir ve toplumun ilerletici gücü olarak burjuvazi, "eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" bayrağını eline almıştır. Çeşitli ülkelerde farklı biçimlerde de olsa, çoğu kez gerçekleşen, burjuvazinin geniş bir kentliler ve köylüler yığınını bu bayrağın arkasına toplaması ve mevcut devlet cihazına yönelik bir atak yapmasıdır.

Ve bir kez politik iktidara ulaşıldığında, artık bu araç yoluyla eski ilişkilerin tasfiyesi ve kapitalizmin içinde gelişip serpilebileceği çerçevenin oluşturulması, kurumlaştırılması kaçınılmaz olarak birbirini izler.

Ayrıca, aynı süreç, burjuvazinin sloganlarının gerçek anlamlarının da yavaş yavaş netleştiği bir süreç olur. Kısa zamanda, herkesin ancak kendi sınıfından olanlarla "kardeş" olabileceği görülür. "Özgürlük" ise burjuva liberalizmi çerçevesinde işçi sınıfı tarafından yaratılmış bulunan değerlerin gasbedilmesi özgürlüğüdür. Ve "eşitlik", ancak aynı sınıftan olanlar için geçerli bir normdur... Sloganlar artık "yüce" niteliklerini yitirmiş, "dünyevi"leşmişlerdir. Kendisiyle birlikte zorunlu olarak proletaryayı yaratıp bir sınıf haline getiren burjuvazi artık yeni bir tarihsel sürecin kapısını açmıştır.

Ama yine de bunun bir tarihsel gelişim olduğu bu götürmez. Artık feodal zorbalık düzenine göre çok farklı bir atmosferde yaşanmaktadır. Artık yasalarla ve kırbaçla toprağa bağlanmış köylüler değil, işgücünü pazarda "serbestçe" satan proleterler sözkonusudur. Toprak köleliğinin yerin ücret köleliği almıştır. İnsanlar, sopa zoruyla değil, yarattıkları değerin bir bölümü gaspedilerek sömürülmektedirler. Yani, özgürdürler! İster işgüçlerini satarak yaşamalarına ancak yetecek asgari bir gelir elde ederler, isterlerse çalışmayıp açlıktan ölürler!... Bu, tamamen onların "özgür" iradelerine bağlıdır... Ve doğaldır ki, böyle bir iktisadi düzen, kendi siyasal çerçevesini de monarşik despotlukta değil, özünde bir burjuva diktatörlük olan demokratik cumhuriyette bulur.

İşte feodal yapının devrilmesiyle böyle bir ortama kavuşan kapitalizm, serbest rekabet koşullarında altın çağını yaşar. Feodal zincirden yakasını kurtaran üretici güçler olağanüstü bir hızla gelişirler, bilimsel buluşlar üretkenliği üst noktalara sıçratır ve öte yandan da çözülen tarımsal yapı kentlerdeki sanayi potansiyeline oluk oluk insan akıtır. Engels'in parlak

betimlemeleriyle söylenebilir: "Burjuvaziye özgü, Marks'tan bu yana kapitalist üretim biçimi olarak adlandırılan üretim biçimi, feodal rejimin karşılıklı kişisel bağlılıkları ile olduğu gibi, yer ve zümre ayrıcalıkları ile de bağdaşmaz birşeydi. Burjuvazi feodal rejimi paramparça etti ve onun yıkıntıları üzerine serbest rekabetin, gitme-gelme özgürlüğünün, emtia sahiplerinin hukuki eşitliğinin ve öbür burjuva parlaklıklarının imparatorluğu olan burjuva toplum düzenini kurdu. Kapitalist üretim biçimi artık özgürce gelişebilirdi. Burjuvazinin yönetimi altında yetkinleştirilen üretici güçler, buhar ve yeni maşinizm, eski manifaktürü büyük sanayi haline dönüştürdükten sonra, o zamana dek görülmemiş bir hızlılık ve genişlikte gelişti." (Anti-Dühring)

Bu gelişme, ortaya -siyasal sonuçları da olan- son derece ilginç bir durumu çıkarır. Kapitalizm, kendi mezar kazıcısı olacak sınıfı yaratıp yığınlar halinde birleştirmekte ve mücadele olanaklarına kavuşturmaktadır. Fabrika üretimi proleteryanın sınıf savaşımının zemini olmaktadır. Üstelik üretim genişledikçe, üretimin toplumsal karekteri ile üretim araçlarının özel mülkiyeti arasındaki temel çelişme de her geçen gün derinleşmektedir. Üretimin anarşik karakteri de sık sık derin krizlere yol açmakta, dönemsel nitelikteki bu krizlerden sonra kapitalizm kendisini zor toparlayabilmektedir.

İşçi sınıfı tarihinin en sert ve en kanlı mücadeleleri bu dönemde yaşanmıştır; öyle ki, bu mücadeleler zaman zaman Paris Komünü'nde olduğu gibi kısa süreli politik devrimlere bile yol açmıştır.

Ama öte yandan, yine de serbest rekabetçi dönem, genel olarak toplumsal üretici güçlerin gelişme dönemidir. Kapitalizmin temel çelişmesi derinleşse de, sınıf mücadelesi gitgide boyutlansa da, tarihsel planda serbest rekabetçi dönem, hala "ilerici" bir konumdadır. Krizlerle kesintiye uğrayarak da olsa üretici güçlerin gelişimi sürmekte, her krizi bir canlanma ve refah dönemi izlemekte, böylece düzen kendisini henüz tam ve kesin bir yıkımdan koruyabilmetedir. Dönem boyunca süren politik hareketlenmelerin bir sosyal devrime yol açamamış olması sürecin bu özelliği ile ilgilidir. Yani sistem henüz genel ve sürekli bir bunalıma girmemiştir ve dünyanın tek bir zincirin halkaları gibi mali sermaye işlemleriyle birbirine bağlanması tamamlanmamıştır.

Ancak daha sonradır ki, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesiyle birlikte kapitalist üretim artık tekellere doğru evrilmiş ve "tıpkı zamanında manifaktür ve onun etkisi altında gelişmiş bulunan zanaatçılığın, loncaların feodal köstekleri ile çatışmaya girmiş oldukları gibi, büyük sanayi de bir kez tam olarak geliştikten sonra, kapitalist üretim biçiminin onu içine sardığı engeller ile çatışmaya" girmiştir. (Engels) Bu nokta, artık kapitalizmin üretici güçleri "parlak bir hızla" geliştirdiği konumun bir adım ötesi, onun iktisadi evrimin karşısına, yaşamı tıkayan bir olgu olarak dikildiği noktadır. Engels'in bu aşama üzerine yaptığı saptama çok özlüdür: "Ve (kapitalizm) kendisi için yaratılmış bu siyasal ve hukuki atmosfer içinde parlak bir biçimde gelişti; öyle parlak bir biçimde ki, bundan böyle artık soyluluğun I789'daki konumundan uzakta değildir: gitgide sadece daha büyük bir toplumsal gereksizlik haline değil, ama daha büyük bir toplumsal engel haline de gelir; üretici eylemden gitgide daha çok ayrılır ve kendi çağındaki soyluluk gibi, gitgide daha çok gelirini cebine indirmekten başka birşey yapmayan bir sınıf olur; ve burjuvazi kendi öz konumundaki bu devrimi ve yeni bir sınıfın, proleteryanın meydana getirilmesini, en küçük bir zor hokkabazlığı olmaksızın, salt iktisadi bir biçimde

gerçekleştirmiştir. Dahası var; o kendi öz gidişatının bu sonucunu hiçbir zaman istemedi; tersine, bu sonuç, onun isteğine, onun niyetine karşın kendini karşı konulmaz bir güç olarak zorla kabul ettirdi; kendi öz üretim güçleri onun yönetimine boyun eğmeyecek kadar güçlü bir duruma gelmişlerdir ve bir doğal zorunluluk etkisi altındaymış gibi, bütün burjuva toplumu ya yıkıma, ya da devrime doğru götürürler..." (Anti-Dühring)

Burada, yani serbest rekabetin bir adım ötesinde gördüğümüz şey, artık tekelleşme olayıdır. Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması, sonunda tekellerin oluşumuna varmış, önceleri ürkeklikle ve tek tük istisnalar halinde beliren tekeller, artan bir hızla büyük birikimlere hakim olabilmişler ve ekonominin tümünü yönlendirebilir hale gelmişlerdir. Bu arada banka sermayesi geleneksel konumunu zaman içinde değiştirerek etkinliğini arttırmış ve bu süreç, sonuçta, tekelci sanayi sermayesi ile tekelci banka sermayesinin üst düzeyde içiçe geçmesine yol açmıştır.

Tekelleşme, mali sermaye ve bir egemenlik biçimi olarak mali oligarşi... Gerisi biliniyor: bunalımın sürekli ve genel hale gelişi ve artık bütünüyle asalaklaşan kapitalist üretim ilişkisinin genel olarak bütün insanlığın yaşamsal çıkarlarının, üretken gücünün önüne zorba bir güç olarak çıkışı... Artık kapitalizmin geliştirici yanı tükenmiş ve yeni bir devrimle alaşağı edilmesi kaçınılmaz ve zorunlu hale gelmiştir. Bu işi yapacak güç de bellidir, bizzat kapitalizm tarafından yaratılıp geliştirilmiş bulunan proletarya...

Kapitalizm tarihsel gelişiminin kaba bir özeti böyledir.

Biraz Daha Derine...

Ama bu yetmiyor... Biraz daha derine inmek ve insana daha çok yaklaşmak, akademik kavramların insanın durumuna denk düşen karşılıklarını aramak gerekiyor.

Yinelemek pahasına da olsa, serbest rekabetçi döneme dönüp bir daha bakacağız.

Serbest rekabetçi kapitalizm, bilindiği gibi, toplumun genel üretici güçlerini geliştirmekte ve insanları eski kalıpsal ilişkilerinden kurtarmaktır. Böylece o, bütün toplum açısından genel bir ilerlemeyi gerçekleştirir, tarihin önünü açar. O zaman diliminde, burjuvazi, toplumsal gelişmenin motor gücü olarak bütün "yurttaş"ların genel çıkarlarına uygun davranmaktadır. Bir yandan sınıf çelişmesi en kanlı çatışmalara yol açacak keskinliklere varmakta ama herşeye karşın yine de tarihsel bakış açısından henüz kapitalizmin gelişimi ile toplumun genel yaşamsal çıkarları arasındaki göreli "uyum" sürmektedir.

Esasen demokratik devrimin bir burjuva devrimi olduğu söylenirken de, gerçekte kastedilen onun muhtevası ve önderliğidir; yoksa her büyük burjuva demokratik devrimi, halkın geniş kesimlerinin hareketine dayanmıştır. Tarihin belirli bir dönemecinde, iktisadi evrimin lokomotifi olma fırsatını elde eden burjuvazi, programıyla, sloganlarıyla bütün kitlelerin yaşamsal çıkarlarını temsil etmiş, onları arkasına alarak feodal kabuğu parçalamıştır.

Göreli bir uyum, göreli bir denge... Durum budur.

Ama öte yandan, eğer sorun, esas olarak "üretici güçlerin gelişmesi" gibi bir fiile dayanıyorsa, bu kavramı da daha somuta indirmek zorundayız.

"Üretici güçlerin gelişmesi" ne demektir? Üretim araçlarının teknolojik ilerlemesi, emeğin verimliliğinin yükselmesi, doğa üzerindeki egemenliğin artışı... gibi sayılabilecek bir çok unsur bu sorunun yanıtı içine giriyor. Ama daha pratik ve somut bir yanıta ulaşmak istersek şöyle diyebiliriz: Üretici güçlerin gelişmesi, genel olarak insanoğlunun verimliliğinin, yaratıcılığının gelişmesi, toplumun maddi ve manevi anlamda kendini "üretebilir" halde olmasıdır.

Ancak, aslında bu tanım da çok yeterli değildir. Bu genel kavramı, insana, onun gündelik yaşamına daha çok yaklaştırmalıyız. Yani, üretici güçlerin gelişmesinin, sıradan insanlar, geniş yığınlar nezdindeki maddi-pratik anlamı nedir? Onları, artı-değerlerini çalan sistemi bütünüyle devirmekten geri durduran, ya da buna objektif olarak şans tanımayan, bıçağı kemikten uzak tutan ve belirli bir geçici-göreli "uyum" halini yaratan şey nedir?

Burada, karşımıza daha somut bir olgu çıkıyor: insanın doğal gelişme güdüsü... Yani, çok pratik ve basit söylersek, insanoğlu, daha iyi yaşamak, daha iyi koşullarda varlığını sürdürmek, üretmek ister. Üretici güçlerin gelişiminin onun açısından pratik anlamı da budur. İnsanlar isterler ki doğanın kendilerine verdiği fiziksel ve zihinsel üretici güçlerini yeterince kullanabilsinler ve böylece yaşamlarını daha iyi kılabilsinler. Ve onlar, içinde yaşadıkları üretim tarzının buna uygun olmasını, kendi ilerlemelerinin yolunu açmasını arzularlar. Sistem, tek tek her bireye, maddi ve manevi anlamda zenginleşme, daha üretken bir seviyeye ulaşma olanağı tanıyacak esneklikte olmalı ve kimsenin önünü tıkamamalıdır. Bu, basit bir parasal sorun da değildir, aynı zamanda insanın gelişkinliği ve yaratma özgürlüğüdür. Gelişme ufkunun açık olmasından söz ediyoruz.

Çok daha basite inersek, "üretici güçlerin gelişmesi" denilen ortam, sıradan insan için "yarın daha iyi yaşayabileceği" ve öbür gün "çocuklarının daha iyi yaşayabilmesinin mümkün göründüğü" bir umudu ifade eder ve bu umudun canlı kalmasının koşulları mevcuttur.

Feodal sistem, yapısı itibarıyla, böyle bir esnekliğe, geliştiriciliğe sahip değildir. Feodal rejim, birbirini atlamayı olanaksız kılan kesin kategorilerden oluşur. Bir üst yaşam düzeyine sıçramak için en ufak bir şans bile yoktur. İnsanlar bulundukları yerde çakılıp kalmak zorundadırlar. Toprak köleliği, daha çok üretme fiilinin anlamını gerçek içeriğinden kaydırmıştır. En çok yapabileceğiniz, toplam ürün miktarını bir parça yükseltmek ve böylece rant çıktıktan sonra size kalan ürünü -ne kalırsa!- nisbi olarak biraz fazlalaştırmaktır. Bunun dışında, üretimi ve kendi üretkenliğinizi yükseltmenin hem olanağı yoktur, hem de anlamı yoktur. Deyim yerindeyse, feodal rejim - bugünkü tekelci aşamaya benzer biçimde- insan emeği ve maddi/manevi gelişkinliğinin "atıl bir kapasitede" çakılıp kalmasını sağlar; onu geliştirmez, aksine duvarlarla kapatıp boğar.

Böyle olunca, tek insan açısından daha iyi bir yaşam düzeyine ait hiçbir umut sözkonusu değildir. Dün işlediğin toprağı bugün de işlersin, oğlun da yarın yalnızca ve yalnızca bunu yapar. "Diyardan gitmek" diye birşey yoktur, daha doğrusu "deveyi gütme" dışında bir alternatif mevcut değildir.

İşte, üretici güçlerin tıkanmasının feodal rejimdeki pratik, insana ilişkin somut anlamı budur.

Serbest rekabetçi kapitalizm ise feodalizme oranla bu esnekliğe sahiptir. Onun "üretici güçlerin önünü açmasının" insani anlamı budur. Gelişen bu süreçte insanın yeteneklerini ve üretkenliğini arttırarak daha iyi bir konuma geçebilmesinin maddi koşulları "kural olarak" vardır. Bu, yalnızca fabrika ölçeğindeki büyük üretimin emek verimliliğini (ve tabii sömürüsünü) arttırmasıyla ilgili değildir. Burada artık ekonomi-dışı bağlılık faktörlerinden kurtulmuş "özgür" insan vardır. Sorun, dünden daha yoksul ya da daha zengin olma sorunu değildir, belki feodalizmin şatafatlı günlerinde daha mutlu ve tok günler yaşanmış, himayeci ilişkiler sayesinde zor dönemler de atlatılabilmiştir ama kapitalizmde söz konusu olan, toprağın zincirlerinden kurtulmuş bireyin yükselişidir ki, bu, insanın gelişme arzusu açısından herşeyin üstündedir.

Maden işçiliğinden otomobil krallığına, ayakkabı boyacılığından banka imparatorluğuna geçenler hakkında çoğu bayatlamış, çoğu kirli-karanlık öyküler anlatılır. Belki palavrası boldur bu öykülerin ve eksik anlatılırlar ama çoğu da doğrudur. Gerçekten serbest rekabet kapitalizmi bu sıçramalara en azından kural olarak izin verebilen bir geçirgenliğe sahiptir. Zaten burjuvazi doğası gereği pıtrak gibi yerden bitmedir. Soyluların yüzyıllar öncesine giden soy kütükleri ve tozlu albümleri ile onun hiç bir ilgisi yoktur. O, gayrımeşrudur, köksüz ve soysuzdur. Soy-sop merakına çok sonraları, emperyalizm çağında düşmüş ve yoğun sermaye birikimlerine sahip olmaktan kaynaklanan üstünlüğünü kendi klanlarını-kabilelerini (siz tekellerini diye anlayın) kurarak başkalarına karşı koruma yoluna gitmiştir.

Oysa, serbest rekabet çağı, henüz fırsatlar çağıdır. "Bu ülke fırsatlar ülkesidir" türünden beylik şişinmeler bu dönemden miras kalmıştır. Yani, düzensiz ve karmaşık bir biçimde "yerden biten" yüzlerce, binlerce işletmenin arasında siz de "kendi küçük tezgahınızı açıp" işe başlayabilir, kurtlar sofrasına atılabilirsiniz. İşi büyütüp yürümeniz mümkündür ya da krizler duvarına çarpıp yine eski köşenize dönebilirsiniz. Tamamen ekonomik olaylardır bunlar.

Ve tabii ki, her şey herkes için mümkün değildir. Ama ne hukuksal olarak, ne de üretim ilişkilerinin temel mantığı açısından bunu engelleyebilecek bir faktör yoktur, fiilen bunu yapamıyor olsanız da, yapabilme umudunuz vardır. İnsanların bir ilden diğerine gidip bile yerleşmesini bile engelleyen feodal rejimin aksine, bu yol açıktır. Herkes geçemez belki ama yol açıktır ve geçmek isteyeni ekonomi dışı engellerle tutan yoktur.

Sonuçta denilebilir ki, serbest rekabet kapitalizmi, birbirine sıçranabilen kısmen geçişli bir toplumsal yapıyı henüz koruyabilir durumdadır. Ve işte bu geçişli ve gelişmeye henüz izin veren yapı, dönem için göreli bir "denge" ya da göreli bir uyum halinden sözedebilmemizi olanaklı kılmaktadır. Henüz insanların geleceği ile düzenin geleceği arasındaki bütün bağlar tamir edilemez ölçüde kopmamıştır. Genel düzeydeki gelişme atmosferi, bu kopuşun tam ve kesin biçimlerine izin vermemektedir.

Tekel olgusunun ortaya çıkmasıyladır ki, durum köklü şekilde değişikliğe uğrar. Büyük tekeller piyasayı süreç içerisinde kaplayıp toplumun bütün gelişme gözeneklerini bir katran tabakası gibi tıkarlar. Kapitalist üretim biçimiyle toplumsal gelişme arasındaki göreli uyum artık geri dönülmez şekilde sona ermiştir. Artık, bir avuç tekelci kapitalist dışında toplumun bütününün kapitalizimden bekleyebileceği birşey yoktur. Toplumun genel anlamda geleceği ile kapitalizmin

onu sürüklediği yer arasındaki çatışmalı parallellik bitmiş, herşeyi "ya devrime ya da yıkıma" götüren yeni bir süreç açılmıştır. Tekel, o karmaşık eski liberalizmi bitirirken, geleceğe ilişkin umutları da bitirmiştir.

Tekel piyasasına "tezgahını açma" olanağı yoktur artık. İnsanın üretici güçlerini geliştirerek, kafasını işleterek varabileceği bir yer yoktur. Aynen soyluluğun son döneminde olduğu gibi ufuk kapanmıştır. Artık yalnızca çılgınlık düzeyinde mekanikleşmiş büyük üretimin bir parçası olarak "vida sıkıştırmanız" mümkündür, başka hiçbir şey değil. Ne "dükkanı büyütüp" o görkemli kabilelere katılmanız mümkündür, ne de emeğinizi pazara çıkarmakta eskisi kadar özgür olursunuz. Tekel her yanı kaplamıştır ve size soluk alıp, adım atacak yer bırakmaz. Üretimin şöyle ya da böyle olmasının tekelin iradesi dışında gerçekleşebilmesi mümkün değildir. Bu durum, yine şu ele aldığımız sıradan insan açısından "yolların tıkanması" ve umut edilebilecek somut birşeyin kalmaması anlamına gelir. Yine de düzen demogojik planda özgürlükçü-liberal havayı canlı tutmaya, kitleleri yedeklemeye çalışır ve bunda yeni yöntemler bularak başarılı da olur. Ama bir kez ipler kopmuştur artık ve toplumun belirli bir elit dışında kalan kesimleri yavaş yavaş bu düzen sınırları içinde kendilerine hayat olmadığını farketmeye başlarlar.

Bu, henüz bir devrim durumu değildir; ama objektif olarak bir zemindir.

Gerçeklik ve Yanılsama

Artık, Türkiye'ye gelinebilir ve bu noktada arayış daha somutlaşabilir.

Burada, karşımıza gerçeklik ve yanılsama arasındaki o bildiğimiz fark çıkar. Daha doğrusu, karşımıza çıkan soru aslında şudur: bir ülke, yeni sömürge mantığı içinde emperyalizme bağımlı olarak çarpık ama hızlı bir kapitalistleşme sürecini yaşarsa, böyle çalkantılı bir sürecin, toplumun geniş yığınları üzerinde yaratacağı genel siyasal-psikolojik etki nasıl olur?

İşte bu soru önemlidir ve öyle kolay basma kalıp yanıtlarla geçiştirilemez. Serbest rekabetçi kapitalizmin altın yıllarında yaşanan o göreli "uyum" haline özellikle belirli bir yer ayırmamızın nedeni, genel bir fikir oluşturmak içindi. Kuşkusuz arada ne tarihsel ne de biçimsel bir benzerlik filan bulunmuyor. Ama nihayetinde, dışa bağımlı da olsa bir hızlı kapitalistleşme hamlesinden sözediyorsak, böyle bir sürecin yarattığı "gelişme" havasının yığınların yaşamı ve düşünceleri üzerinde bir etki yaratmaması mümkün görünmüyor. Bu geriye çekici etki, 1800'lerin gerçekliğinden farklıdır, zaten o yüzden doğal değil, çok yapay ve çok eğreti özellikler taşımaktadır. Biri gerçekliği, gerçek bir gelişmeyi yansıtırken, diğeri yanılsamayı, yanıltıcı bir "gelişme havası"nı yansıtmaktadır. Ve tabii ikincisi, bu yanılsamayı-yapaylığı ayakta tutmakla görevli zor'u temel bir unsur olarak içerir, zor'la bir bileşke halinde işini yürütür.

Ama her ne olursa olsun, neticede, insana ilişkin, akademik düzeyden inip ona yakınlaşan saptamalar yapılırken bir temel soru aynı kalır: İnsanın belirli bir süreçteki tavrı ve bilinci nasıl oluşur ve insan yaşadığı ortam ile kendi kaderi arasındaki bağı nasıl kurar? Burada, yanıt da çok değişken değildir; insanlar, ortama bakarlar ve koşulların kendi yaşamlarını sürdürmelerine izin verip vermediğini, bu koşullarda üretici güçlerini geliştirip daha iyiye gitmelerinin mümkün olup olmadığını kestirmeye çalışırlar. Sözgelimi, 1800'lerin şatafatlı kapitalist gelişme yıllarında

böylece çevresine bakan insan, yoğun sınıf çelişmelerine karşın yine de tarihsel planda bir genel gelişim atmosferini görür, onu algılar ve bu genel gelişme atmosferi içinde kendi önünün de açık olduğunu düşünür.

Yeni-sömürge Türkiye'nin insanı da çevresine aynı biçimde, içindeki daha çok gelişip üretme isteğinin etkisi altında bakar. Ve gördüğü, ama bu kez daha çok gördüğünü sandığı, düne oranla ülkenin ve yaşam koşullarının bir "gelişme" gösterdiği, böylece kendisinin de bu ortamda ilerlemesinin yolunun henüz tümüyle kapalı olmadığıdır. Ama salt bu değil, aynı zamanda gördüğü, hatta her an hissettiği bir başka olgu daha vardır: sözkonusu yanılsamayı her gün gitgide artan bir dozda tamamlayıp pekiştiren zor'un sopası... Bu ikisi birlikte onun düşüncelerine ve ortaya koyduğu tepkilerin düzeyine etkide bulunurlar.

Sürece biraz daha geniş bir çerçeveden bakabiliriz. Çok ayrıntılara boğulmadan ve özü yitirmeden...

Türkiye'nin, özellikle 1950'ler sonrasında emperyalizmin yeni sömürgeleştirme politikasının bir sonucu olarak dışa bağımlı bir kapitalistleşme süreci yaşadığı ve zaten bu sürecin öncesinde de, böylesi bir gelişmi oldukça hazır bir noktada bulunduğu önceki bölümlerde anlatılmıştı.

Bu süreç, içinden çarpılmış, saptırılmış bir süreçtir. Ve bundan ötürü, yaşanan, kısa sürede -koruma koşullarında- garip bir tekelleşmeye varan sağlıksız bir gelişme ve "sanayileşme" türüdür. Aynı zamanda bu sağlıksız gelişme -sağlıksızlığın hem nedeni hem de sonucu olarak- demokratik dönüşümleri gerçekleştirmeden, geri ilişkilerle cepheden hesaplaşmadan (ki bu mümkün de değildir) yaşanmış, "tarımsal kalkınma" adı altında bir yandan çözücü, öte yandan tutucu unsurları hep bir arada barındırmıştır. Statükoyu bozmak, köklü devrimci dönüşümlerle feodlizmi çözmek yerine, "emperyalizmin girdiği ülkede en gerici kesimlerle işbirliği yapması" esprisine uygun olarak, bu ilişkileri tedricen ve kısmi adımlarla çözüntüye uğratma, iç pazarı buna rağmen yapay şekilde geliştirme yoluna gidilmiştir. Yani, aynı yüzey üzerinde duran kapitalizm ve feodalizm gibi iki olgudan birinin hızlı gelişmesi mantıksal olarak diğerinin aynı oranda küçülüp gerilemesini getirirken, durum tamamen böyle olmamış, kapitalizmin gelişimiyle feodal ilişkilerde, özellikle üst yapılar açısından radikal bir dönüşüm yaşanmamıştır.

Ama yine de her gün artan oranda yaşanan çözülme, hem kırda hem de kentte yaşayan toplumsal kategorilerin konumları açısından siyasal sonuçları olan değişimler yaratmıştır.

Feodal yapı bel vermiştir. Başka bir tabirle "delinmiştir". Yokolmamıştır ama yine de insanları olduğu yere çivileyen ve frenleyen o ilişkiler zinciri ciddi ve geri dönülmez biçimde zaafa uğramıştır. Bütün süreç boyunca Türkiye kent ve kır nüfus oranlarının gözle görülür şekilde değişmesini yaşamış, küçük yerleşim birimlerinin gitgide erimesine ve bu arada içe kapalı hukuk töre karışımlarının etkinliğini her geçen gün daha fazla yitirmesine tanık olmuştur.

1960'ların sonuna varıldığında, artık Türkiye'nin kırsal yapısı otuz yıl öncesinden çok ciddi farklılıklar göstermektedir. Politik makyajını ve popüler desteğini "çok partili hayat" sürecinde bulan "kalkınma hamlesi" önemli sonuçlara yol açmıştır. Thornburg'un "yüzlerce küçük Türkiye'nin birleştirilmesi" olarak nitelediği projelerle ulaşım ve taşıma alanında küçümsenmeyecek adımlar atılmış, pazar ilişkileri ve mekanizasyonun yayılmasına tanık

olunmuştur. Beş-on yıl içinde ekilen toprak miktarının iki misline çıktığı bir süreçtir bu. 1940'ta 1000 olan traktör sayısından 1955'te 40 bine varıldığını ve traktörlerle işlenen toprağın oranın 1950 ile 1976 arasında %9'dan %88'e ulaştığını kaydetmek belki birçok şeyin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Aynı süreçte, içe dönük feodal yapıya en uygun ürün olan buğday karşısında pazar ürünü olan pamuk-tütün gibi sınai bitkilerin yükselişi de son derece önemlidir. 1938-1968 arasında buğday ekiminin artış oranı %78 iken tütün için aynı oran %196, pamuk için %138'dir.

Rakamlar arasında boğulmak doğru değil, gerekli de değil. Şöyle bir değinip geçiyoruz yalnızca. Ayrıca herşey mekanizasyon sorunuyla birebir bağlı da değildir. Ama çok basit bir bakışla bile Türkiye'nin 1950'lardan sonraki süreçte tarımsal yapıda tedrici ama ciddi değişimler yaşadığı görülebilmektedir.

Feodal yapı bel vermiştir. Ve bu süreç içerisinde önemli değişiklikler gerçekleşmiş, tarımsal yapı göreceli olarak geçişli ve çok tabakalı hale gelmiştir. geleneksel yapıdan farklı olarak sosyal kategoriler çeşitlenmiş, kademeler oluşmuştur. Pazar ilişkileri her köşeye sızmış, kır yaşamı hem ürünleri, hem de tüketimi anlamında kapitalist pazara bağlanmış, parasal ilişkilerin geliştiği ortamda eski "su sızdırmaz" klasik yapılar zaafa uğramıştır. Bir yandan mekanizasyon yoluyla da artan toprak temerküzü yaşanırken, diğer yandan bir kategori olarak tarım işçiliği yaygınlaşmış, ama bu aynı süreç henüz küçük üretime de şans tanıyan ortamları koruyabilmiştir. Kırsal nüfus bu kargaşa içerisinde büyük bir parçalanmaya uğramış, her gün artan parçalarını kentlere yığarken öte yandan kırda da katı aile biçimleri çözülmüş, küçük üretimde tutunmaya çalışan ya da tarım işçiliğine yönelen kesimler çok daha renkli bir kır manzarasına yol açmışlardır.

En önemlisi, kırda kapitalist pazara bağlı ilişkilerin yayılması ve sosyal hayatın çeşitlenip renklenmesidir. "Köylünün eli para gördü" sözü, o zamanların DP kodamanlarının çok beylik sloganıdır, ama büyük ölçüde de doğrudur. Gerçekten genel pazar için üretim yaygınlaşması ve para ilişkilerinin kırsal kesimde yaygınlaşması kır bünyesinde nakit paranın dolaşım hacmini artırmıştır. Bu, nispeten özgürleştirici bir olaydır. Kırda yeni geçim yollarının oluşması da bu dolaşım hacminin artışı ileyakından ilgilidir.

Doğal olarak meta pazarı genişlemiştir. Kır kesiminde gelişen sosyal hayat ve parasal ilişkiler, nüfusta sanayi mallarına yönelik belli bir talebi giderecek tüketim alışkanlıklarını yaratmıştır. Bu tüketim eğilimi giderek kasaba tüccarından alınan basma-fistan ve incik boncuğun ötesine geçmiş, gelişkin sanayi malları kır bünyesine girmiştir. Bunda kuşkusuz haberleşme ulaşım ağının yayılmasının ve iletişim araçlarının köye dek uzanmasının kışkırtıcı etkileri de vardır. Bir yandan kentlerle çeşitli biçimlerde sosyal-iktisadi ilişkiye geçen, hatta çoğu kez bir ayağını oraya atan kır insanı, öte yandan burjuva iletişim araçlarının da izleyicisi olmuş, böylece hem genel propaganda-demogoji sistematiğine dahil edilirken hem de tüketime kışkırtan yeni bir dünyayla sığmıştır.

Gariplikler sürecidir bu. Tezek damların üzerinde antenlerin yükselişi, köyde ne işe yaradığı bilinmeyen binek otomobilleri hep bu döneme uğramıştır.

Burada asıl önemli olan, herkesin bu malları alabilecek durumda olması da değildir. Önemli olan -feodal ilişkiler ilişkiler cenderesinden farklı olarak- bu malların "alınabilir" olması, buna imkan sağlayan nakit paranın ortalıkta dolanmasıdır. Bu dolanmanın varlığı önemlidir. Çünkü bu dolaşım sürdükçe sizin de "devreye girip" kazanma olasılığınız vardır! İnsanları doğumdan ölüme aynı düzeyde yaşamaya mahkum eden feodalizmden farklıdır bu. Feodalizm insanda daha çok üretme ve daha çok kazanma güdüsünü geliştiren, onu tatmin eden hiç bir itici mekanizmaya sahip değildir. Yalnızca toplam ürün miktarını çoğaltmak için uğraşırsınız. Uğraşırsınız, çünkü ağaya giden ranttan sonra size kalan ürün payının bir parçacık yükselebilmesi ancak böyle mümkündür. Yani insanın üretici gücünü ve iyi şeylere sahip olup iyi yaşama duygusunu tatmin edecek hiçbir faktörü feodalizmde bulamayız.

Oysa, parasal ilişki ve parasal değişim, siz bu değişilen şeylere sahip olmasanız bile en azından "bir gün" sahip olabileceğiniz fikrini dışlamaz. "Çalışan kazanır" biçimindeki kapitalist özdeyişin kırda benimsenmesinin zeminini yaratır. Sorun, çalışanın gerçekten kazanıp kazanamayacağı değildir, önemli olan şudur: Feodal zorbalık koşullarında çalışan da kazanamamaktadır! En insanüstü çalışma bile eski düzende insana hiçbir şey sağlamamaktadır.

Bu anlamda, kırda "sosyal standartların yükseldiği" yanılsaması, tek tek kişilerin maddi durumlarından bağımsız olarak düşünülmelidir. Bu, genel olarak bütün toplumsal kesimler için de böyledir ama en çok da köy için geçerlidir. Paranın döndüğü, malların girip çıktığı bir kır ekonomisi manzarasında oluşan "gelişme" yanılsaması çok önemlidir.

Sonuçta, görüntüsel olarak ortaya çıkan, "daha iyi bir yaşam umudu"dur. Geleneksel yapının katılığından farklı olarak, yeni süreçte geniş kırsal kesimde ve kırsal kesimin kentlere savurduğu insanlarda, yaygın deyimle "günün birinde" daha iyi koşullara sahip olabilme umudunu ya da yanılsamasını henüz canlı tutan mekanizmalar oluşmuştur. Kendi bugünkü konumunu, her zaman düne göre değerlendiren geniş yığınlarda, bu "gelişim" süreci geleceğe ilişkin düzen-içi iyimserlik biçimleri yaratmış, beslemiştir. Birbirine atlamayı imkansız kılan toplumsal kutuplaşma yerine nispeten daha çok basamaklı bir yapı oluşmuş bu sosyal karmaşa içinde üste sıçramak aslında yine fiilen olanaksız olduğu halde buna karşın yanılsama zemini olarak etkili olmayı sürdürmüştür. Kapalı yapılardaki çatlamayla, "esas meşguliyet değişimi" dediğimiz farklı alanlara yönelerek gelişme umudu en azından teorik olarak canlılık kazanmış, bir sıçrama olasılığı ufukta belirmiştir.

Bu bir çalkantıdır... Deformasyondur... Gelişen kapitalist ilişkiler her gün eski yapının gövdesinde gedikler açarken, dönüp geriye bakan yığınların bilincinde, "düne göre daha farklı bir ortamda yaşandığı" ve ilerde de "kafayı işletenin bir şeyler yapabileceği" yolunda "suni" bir görünüm oluşmuştur. Böylece, "bıçağın kemiğe dayandığı sınır" geriye itilmekte, düzen dışı kesin arayış çağrıları henüz pek itibar edilebilir noktada olmamaktadır. Yani, henüz mevcut düzen içinde gelişme umudu bütünüyle ve geri dönülmez olarak yitirilmemiştir.

Bütün bunlar kır insanının siyasal düşünüşünde zaten var olan dar düşünme ve teslimiyet eğiliminin üzerine binmiş, onu yeniden ve bu kez bir başka açıdan çarpıtmıştır. Gündelik yaşamda sıradan bireye doğrudan yansımayan, hatta çoğu kez hiç yansımayan parça parça gelişme görüntüleri, halkın düşünme tarzında genel bir "iyileşme" hali yaşandığı yanılgısını

beslemiştir. Bu noktada, yukarıda rekabetçi kapitalizmin parlak çağları için sözünü ettiğimiz göreceli "uyum" hali ile hiç ilgisi olmayan çarpık bir görünüm, demokratik devrimin "D"sini yaşamamış yeni-sömürge Türkiye'de yapay biçimde oluşmuştur ve bu durum kendini politik bir pasiflik, eğreti bir yedekleniş biçiminde ortaya koymuştur. Bir başka deyimle "üretici güçlerin gelişmesinin sıradan insan açısından pratik anlamı" diye tanımladığımız durum, aslında somut olarak varolmadığı halde, düne yönelik kıyaslamalarla hep beslenerek var gibi görünmüş, bir deformasyon sürecinde kır insanıyla düzenin geleceği arasındaki bağın kesin kopuş noktasına kayma imkânı törpülenmiştir.

Tabii ki aynı sürece, ötedenberi özenle korunan feodal ideolojiler ve politik dalevereler de girmiştir. Geleneksel köylü darkafalılığının üstüne orta çağ dogmatizmi ve "yeni çağ" palavraları binmiş, katlanan bir politik kısırlık oluşmuştur. Ve tabii artık en önemli olan da kırın eski ıssızlığından sıyrılmış olması, merkezi otoritenin kollarını en uç köşelere dek uzatabilir hale gelmesidir. Pazar ilişkileriyle birlikte kendi kurumsallaşmasını kırın her tarafına taşıyan devlet, bu şekilde yerel kurumları ve hukuk biçimlerini de süreç içinde çözüntüye uğratarak kendi kesin egemenliğini kurmuş, böylece yedeklenme mekanizmalarının doğrudan bir parçası olmuştur.

Elbette, yalnızca kırda değil... Kentte ve kentlerde yaşayan diğer ezilen sınıflar bazında da benzeri süreçler yaşanmıştır. Sınai emme kapasitesinin çok üstünde bir insan kitlesini büyük bir hızla kentlere savuran kır, sonuçta milyonlarca insanı yeni bir ufka itip bırakmıştır. Kökeninden kopamayan ama kopmaya da zorunlu olan milyonlarca insan karmaşık bir "yeni" yaşama atılmak zorunda kalmış ve çoğu kez düne yönelik kıyaslamalarla beslenen iyimser gelecek umudu bu insanların da düşünsel yapısına hakim olmuş ve "henüz vaziyetin idare edilebileceği" fikri gecekondularda yeniden canlılık kazanmıştır. Kendi mekansal sorunlarını bütün göçmenlerde varolan o tanımsız hırsla "gecekondu" zemininde çözümleyen bu geniş kesimler gerçekten de kentlerde tutunabilmenin -bazen mucizevi- yolların bulabilmişlerdir. Çarpık/koruma altında orantısız şekilde gelişip-tekelleşmiş olan sanayi yapısı buna imkân sağlamıştır. Herşeyi yarım yamalak olan ve doğal olmayan biçimde gelişmiş sınai yapı (bağlı olarak kent yapısı) öyle çok yan alanı boşlukta bırakmıştır ki bu boşluklara marjinal işler dediğimiz bir sektörün bünyesinde milyonlarca insan sığabilmiştir. 1985'te yapılan bir çalışmaya göre 2.5 milyon insanın bu türden "belirsiz işler"den geçimini sağlıyor oluşu ekonominin kıyısında duran bu alanın genişliği hakkında bir fikir verebilir.(Ş. Ketenci/Cumhuriyet/24.9.1985) Milyonlarca insan, yüzlerce çarpık-sağlıksız meslek dalıyla buralara sığabilmiş ve "uyanık olanın oyunu kazanabileceği" yanılgısı böylece yeni bir pasifikasyonun kaynağı olmuştur. Ayrıca, şimdilerde çok yakınılan devasa hizmet sektörü de aynı süreçte zaman zaman imalat sanayiini geride bırakan bir büyümeyle bir başka düzen-içi iyimserlik nedeni olabilmiştir. Artık, kendisini doyuramayan kırsal yaşam ile kent varoşundaki berbat gecekondusunu ve ailecek kazanılan parayı kıyaslayan insanın dünyasıdır bu. Geride kısır ve yavan bir serflik, ileride ise belirsiz ama çok çalışılması halinde umut veren bir gelecek vardır.

Bu, bir ölçüde küçük dükkancı için de böyledir. Çoğu kez marjinal sektörden, yani dış çeperden içe sıçrayarak varılan bu aşama yine çarpık ekonominin boşluklarında kendisine yaşam alanları bulabilmiş, bu alanları uzun süre koruyabilmiştir.

Ayrıca uzun bir süreçte toplumun genel gelir seviyesinde de belirgin bir oran yükselmesi yaşanmıştır. Kuşkusuz aynı süreç gelir dağılımı dengesinin gitgide bozulduğu, sömürü oranlarının yükseldiği bir süreçtir. Yani bazılarının astronomik ölçüde kazandığı bir süreçtir bu; ama aynı zaman diliminde herkes de (düne oranla) biraz fazla kazanabilir olmuştur. Genel hava tekil düzeyde bireylere çok adaletsiz şekilde yansıyor olsa da çok genel açıdan bir "büyüme" havasıdır. Buna çok da şaşırmamak gerekiyor; çünkü gerçekten uzunca bir süre, sistem 70'lerin ortalarında tıkanana dek ücretlerde ve tarım ürünleri fiyatlarında sefalet düşüşleri yaşanmamış, sanayiin kaldırabileceği sınırları çok zorlamadıkça bu eğrilerde sınırlı yükselişler sürmüştür. Ayrıca buna bağlı olarak yaşam standartlarında, normal yaşam ölçülerinde ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle elektrikli ev araçları ve binek otomobilleri üretimindeki patlama yaşam biçimlerinde dönüşümler yaratmış, böylece ücretler ve tarım fiyatları bir anlamda salt "maliyet" unsuru olarak değil, bir tüketim-talep unsuru olarak da işlev görmüştür. Korunan iç piyasaya üretim yapan sanayii böylece kendisini de canlı tutabilmiştir. Ancak daha sonraları sistemin hazmedebileceği ölçüler daralmış, zor yoluyla kesinleştirilen sınırlar noktasına varılmıştır.

Yani, Demirel'in bugün kendi geçmişine dönük olarak sözünü edip şişindiği %7'lik büyüme hızları gerçekten de öyle çok palavra değildir. Gerçekten bağımlı ekonomik gelişme süreci böylesi hızlara ulaşmış ve bu hızlar yığınlar üzerinde düzene yönelik ciddi iyimserlik eğilimleri yaratmıştır.

Ama tabii ki her şey bu ölçüde de basit değildir. Aynı dönemde, kapitalist ilişkilerin yayılmasının her adımıyla birlikte devlet otoritesi de uç köşelere dek yaygınlaşmış ve etkinliğini artırmıştır. "Küçük Türkiye"ler birbirine merkezi otoritenin hakimiyeti anlamında da bağlanmış, özellikle kırsal alana kendini ulaşımıyla, iletişimiyle yayan devlet her yerde hazır bulunabilen bir zor örgütü olarak toplumsal yaşamın üzerine bütün ağırlığıyla abanmıştır. Daha büyük yerleşim birimlerine doğru insan akıtan kapitalistleşme süreci ile birlikte anormal biçimde denetim gücünü artıran devlet, zaman içerisinde önceleri korunabilen yöresel hukuk işleyişlerini de çözmüş, en önemlisi de yerel enformasyonu törpüleyip yerine merkezi-resmi enformasyon araçlarının hakimiyetini geçirmiştir. Böylece toplumsal yapı içindeki her tek birey politik-kültürel bir bilinç çarpıtmasına her geçen gün daha fazla açık hale gelmiş, demogoji araçları da daha etkin bir zemin üzerine oturabilmişlerdir.

Daha doğrusu, zor örgütü açısından bakıldığında burada "olağandışı" bir büyümeyi tesbit etmek gerekir. Burada sözü edilen durum, demokratik bir devrim sonucu "ulusal devlet" esprisi içinde gelişen ve tarihsel seyir açısından "normal" denilebilecek bir "merkezi otorite güçlenişi"nden farklıdır. Zayıf bir iktisadi zemine dayanan ve toplumun gelişme arzusunu tatmin edebilme imkanları çok sınırlı olan düzen, içinde yapısal olarak barındırdığı baskıcı-faşist zeminin bir sonucu olarak, "bastırılması gereken" ile orantısız ölçüde büyük bir zor aygıtını üretmiştir. Genel çarpıklığın bir parçası olarak zor aygıtı da garip bir yaratık gibi bütün ölçülerin ötesinde bir büyüme ve yayılmayı sergilemiştir. Bu, önemlidir; çünkü tarihsel olarak güçlü bir merkezi devlet geleneği içinde yoğrulan toplumsal yapıda, bu durum, tarihsel-kültürel-psikolojik faktörlerle birleşerek katlanan bir etki yaratmış, düzen-dışı arayışlara kayma eğilimleri önünde "yıkılmaz devlet" imajını daha fazla sağlamlaştırmıştır.

Sonuçta, bütün bu unsurlar birbirine eklendiğinde zayıf yedekleme mekanizmalarını her gün artan ölçüde takviye eden zor bir asli unsur olmuş; böylece oluşuna bileşkeler toplumsal tepkilerin devrimci çizgiye dek uzanmasını güçleştiren, uzandığı noktada da törpüleyen bir süreç yaratmışlardır.

Şüphesiz yeni sömürge sürecinin o parlak sayılabilir günleri sona erdikçe, belirli bir zaman hatırı sayılır kıpırdanışlarla yükselen eğriler duraklayıp gerilemeye başladıkça, sistem gitgide tıkanmış ve yedekleyici mekanizmalar zayıflamıştır. Her zayıflama noktasında ise zor'un daha çok çıplak biçimlerle devreye girdiğine, daha çok çatlak kapadığına tanık olunmuştur. "Büyüme" tıkandıkça ve sistem insanlara sunduğu yanıltıcı "idare edilebilir" görünümünü yitirdikçe, zor, bir "ikna edici" olarak artan ölçülerde devreye girmiş, süreci restore etme görevini üstlenmiştir. Ki bu durum her geçen gün daha yoğun bir terörü gerekli kılmış, tepkilerin çizmeyi aştığı noktalarda çok çıplak zor gemi azıya alsa da, bu daha "normal" görünen zamanlara yayılan bir özellik göstermiştir. Böylece kitlelerin düzen içine çekilmesi için sistemin yedekleyici atmosferi ile zor arasında oluşan bileşkede gitgide gözle görülür oran değişiklikleri gerçekleşmiştir ve zor her geçen gün daha belirleyici bir konum kazanmıştır. Düzenin esnekliğinin ekonomik-siyasal olarak azaldığı her noktada bu oran daha çok zor lehine doğru evrilmiştir. Geçen zaman içerisinde düzen kendini yeni iktisadi-siyasal açılımlarla onarmaya ve insanları yedekleyebilme yeteneklerini güçlendirmeye çalışırken, öte yandan esas unsur olarak devasa bir zor mekanizmasını büyütmüştür. Toplumda "bu düzen içinde de henüz gelecekten bir şeyler beklenebileceği" yolundaki yanılsama ve onu üreten ekonomik-siyasal zeminler zayıfladıkça bu yanılsamanın başka biçimlerde üretilebilmesinin yolları da aranmakta ama artık "çivisi çıkmış" bir noktaya ulaşmış olmaktan kaynaklanan bir çürüme ortamında bu yolların çok daralması, her gün daha fazla çıplak zoru gerekli kılmaktadır. Özellikle 1970'lerin ikinci yarısından sonra, her gün fazlalaşan tıkanıklık, bu süreci hızlandırmıştır.

Bir Sonuca Doğru Gitmek İstersek...

Eğer bir sonuca ve bir tanıma doğru gitmek istersek, aslında önümüzdeki olgunun bir açıdan çok karmaşık ve bir başka açıdan da çok basit olduğunu farkederiz. Esas olarak, emperyalizme bağımlı olarak geliştirilen kapitalistleşme sürecinn ülkede yarattığı "gelişme" yanılsamasının toplumun geniş kesimleri üzerinde oluşturduğu "geriye çeken", düzen sınırları içinde tutan ve yığınları "henüz bu düzen içinde birşeyler umulabileceği" noktasına bağlayan etkilerinden sözediyoruz.Ve bu etkilerle, merkezi zor otoritesinin her gün artan güçlenişi arasındaki bileşke sorunun canalıcı noktasını oluşturmaktadır. Böylece oluşan, halkın geniş kesimlerinin devrimci bir arayışa kaymasındaki bir güçlük, bir sürtünme-zorlanma durumudur. Suni-denge diye tanımlanan durum, işte böyle bir çerçevenin içine sığan sosyal-politik bir olgudur.Ve tam da kavramın kendisinde ifade edildiği gibi "yapay" bir olgudur. Yapaydır, ama altı boş değildir. Bir sosyo-ekonomik, siyasal sürecin ürünüdür.

Tabii ki bu olguyu tanımlamak için şöyle ya da böyle bir kavram kullanabilirsiniz, bu bir tercih sorunudur; ama esas sorun, ülkenin bu sürecini ve onun toplumsal doku üzerindeki etkilerini anlamak, devrimci öncü olarak nasıl bir toprak üzerinde hareket edildiğini bilmek sorunudur.

Devrimci Kaygı ve Ötesi... Diyalektik Dersleri Üzerine

Bu bir devrimci kaygı sorunudur; nasıl bir toprağın üzerinde, hangi etki ve çarpıklıklar altında yaşayan bir halkla karşı karşıya olduğunuzu bilmek istersiniz. Terminolojik tavrınız ne olursa olsun nihayetinde bu zemini yoklar, ölçer-biçer ve hareket noktaları ararsınız...

Bulunan, çok da orjinal değildir aslında. Sözü edilen olgu, aynı durumdaki geri-bıraktırılmış ülkelerin geneli için geçerlidir; çünkü bu ülkelerin hemen tümünde çok benzer süreçler yaşanmış, aynı dönüşümlere tanık olunmuştur. Yani burada, kavramın daha önce örneğin Che Guevara tarafından kullanılmış olması, çok şeyi etkilemez, değiştirmez. Bu yoldaki bir terminolojik tartışma çok yararlı da olmaz; çünkü sonuçta bu durum ülkenin son kırk yılına sığan sürecin verilerinde herhangi bir farklılık yaratmaz.

M.Çayan tarafından yoğunlaşmış bir ifadeyle sunulan THKP-C tezlerinin zincirine bakılırken işin bu yanı genellikle pek az görülmüştür. Nihayetinde, bu insanın ve bu örgütlenmenin devrim diye bir derdi olduğu, devrimin yolunu açmayı teorik çabanın esas itici faktörü olarak algıladığı çoğu kez unutulabilmiştir. Tezlerin, nasıl birbirine bağlı şekilde bir halk savaşı planına doğru akıp gittiği unutulabilmiştir.

Tabii ki tanrı kelamı olmayan bu devrimci metinler eleştirilebilirdi, eleştirilmeliydi. Hatta uzun süre bu eleştirel açılımları THKP-C izleyicilerinin yapmaması ya da sözel planda tartıştıkları düşünsel açılımları yazılı metinler haline dönüştürmemeleri bir eksiklik olarak kaydedilebilir.

Ama öte yandan, "eleştiri" adı altın sığdırılan şeylerin çoğu kez gerçek bir içtenlik noktasından çok uzaklara kaydığı da bilinmektedir. Gerçekten de, "eleştiri"nin aynı zamanda bir anlama çabası olduğu, çoğu kez polemik hırslarının içinde unutulup gitmiştir.

Örneğin, suni-denge'yi toplumun genel sessizliği olarak algılayan ve sonra da son otuz yılın sosyal hareketlilik örneklerini ardarda sıralayıp, "bu ne biçim denge?" diye garip sorular üreten mantığı, gerçekten de iyi niyet çerçevesi sınırlarına sığdırabilmek mümkün olmamaktadır. Bütün insaf ölçülerini zorlayan bir artniyet vardır burada. Yapılan şey hep aynıdır. Önce, sosyal gerçeklikten habersiz, kör, sağır ve karacahil bir M. Çayan tipi çizilmekte ve sonra artık saldırılması çok kolaylaşmış bu tip hedef noktasına konularak ateşe başlanmaktadır.

Engels'ten alıntı hazırdır: "her hareketsizlik, her denge, sadece görelidir."

Ve tabii, M.Çayan bu kadarcık bir gerçeği bile bilmemektedir... Zaten, örneğin F.Ali' ye sorarsanız, o (yani, M. Çayan), "marksist felsefenin kenarından bile geçmemiştir! " (Yeni Demokrasi/sayı 19)

Şüphesiz, bu yalnızca insafsızlık değil, aynı zamanda tartışma seviyesinin de düşürülmesidir. Yaşını başını almış ciddi insanların bilimsel tartışmasında, birden durup "dalından kopan elmalar yere düşer!" diye basit bir gerçeği yinelemek, gerçekten ciddi şekilde düzey düşürmek ve aynı zamanda çevrenizdeki insanları fena halde küçümsemektir. (10)

Şöyle söyleniyor özet olarak: "Bu tez (Suni-denge), objektif realite üzerinde yükselen sınıf çelişmelerini, ölü bir noktada, sıfırla dondurmak..."tır ve "bu tez, şeyleri, fenomenleri dondurmak, öldürmek, edilgenliğe, durağanlığa mahkum etmektir." (Yeni Demokrasi/sayı: 19)

Devam ediliyor: "Düşünün ki; feodalizmle halk yığınları, emperyalizmle ülke halkı arasında; hakim sınıfların kendi aralarındaki çelişme ve burjuvazi ile proleterya arasındaki ülkemiz toplumunun başlıca çelişmeleri sanki hep aynı düzeyde seyrediyor ve bunlar arasında ve bunların ana ve tali yönleri arsında ilerleyen sürecin gelişen herhangi bir aşamasında hiç bir değişiklik, hiç bir ilerleme ya da gerileme yokmuş gibi sorun ele alınıyor Mahir'de ..." (a. g.y.)

Ciddi ciddi söyleniyor bunlar. Ve arkadan sorular geliyor: "Sormak isterdik; madem ki, emperyalizmin içsel olgu halini aldığı "III. Bunalım" döneminde eğer halkın tepkileri ile oligarşi arasında "suni denge" kurulmuşsa, nasıl oluyor da, ülke, 15-16 Haziran gibi şanlı işçi direnişlerine tanık olabiliyor? Ve nasıl oluyor da, 12 Mart'lar, 12 Eylül'ler vb. gibi birkaç darbe birden, hem de on yılda bir gündeme gelebiliyor? Eğer denge varsa, her şey bu dengeye tabiyse, 15-16 Haziran'lar bu dengeyi bozmada bir etki yaratmıyormu? Darbeler dengeyi bozmuyor mu? Yoksa bu mevcut gelişmeler, uç noktasna varıp patlamayla sonuçlanan mevcut çelişmeler ve halkın tepkileri değil de, Merihlilerin tepkileri mi? Etkinin tepkiyi doğurduğu, bunun da dengeyi bozduğu bilinmeyen bir şey mi? İtim ve çekim denen şeyler nedir acaba?

"Dahası, daha yakın zamanda, 12 Eylül öncesinde, bir ülkede günde otuz insan mücadale içinde öldürülüyorsa, nasıl oluyor da hâlâ, halkın tepkileri ile oligarşi arasında suni bir dengeden sözedilebiliyor? " (a.g.y.)

Sorular bittiğinde ise, sıra ajitasyona geliyor: "yüzlerce, binlerce insanın kanıyla sulanan toplumsal çıkışlar, her günkü pratikte bu"suni denge"yi defalarca bozdu, bozuyor, bozacak da!.." (a.g.y.)

İşte böyle sürüyor...

Aslında, F. Ali yalnızca bir örnektir; bunlar yeni söylenmiyor, benzeri "eleştiri" yazılarında daha önceleri çizilen manzara da aşağı yukarı böyledir.

Ama, sormak gerekiyor: ne anlamı var bütün bunların? Bir kavrama, önce kendinizce karikatürize bir karşılık uydurup, sonra da bu kendi yüklediğiniz anlamı yerden yere vurmak devrimci bir eleştiri yöntemi midir? Yani, biraz soğukkanlı düşünüp yanıtlayalım; 60'ların sonunda Türkiye'yi bir baştan bir başa sarsan toplumsal hareketlilikleri, "şanlı" eylemleri bu insanlar değil de, yalnızca F. Ali mi görmüştür? Dahası, dönemin insanları ve bizzat M. Çayan sözkonusu eylemlerin bir çoğunun içinde fiilen yer almamış mıdır? 15-16 Haziran'a işçiler katılmıştır da, dönemin devrimcileri olayları gazetelerden mi öğrenmişlerdir? Her şeyi basitleştirp , işin içine bir de "Merihliler"i katarak soruna komik bir "Galaksilerarası" boyut da ekleyen F. Ali, Çayan'ın nerede ve ne zaman yaşamış olduğunu nasıl unutulabiliyor?

Ciddiyetten uzaklaşır ve sorunu basitleştirirseniz, çözümleriniz de basitleşir... Ve artık, anlamak diye bir derdiniz kalmaz.

Oysa, biraz derinlikli bakıldığında suni-denge kavramının bütün bunlarla hiç bir ilgisi olmadığı görülür. Suni-denge kavramı, "yaprak kımıldamayan" bir ortamı ya da sessizliği ne öngörür, ne de veri olarak alır. Kavram tepkilerin yokluğu ile değil, onların hangi kanallarda nasıl boğulduğu ile ve bu boğulmanın ekonomik-siyasal zeminleri ile ilgilidir. Gerçekten de burası Merih değildir; Türkiye, bizzat M. Çayan'ın da tesbit ettiği gibi milli krizin sürekli olarak derinleştiği, evrim ve devrim aşamalarının kendi klasik formlarından sıyrılıp içiçe yaşandığı bir ülkedir. Bu ülke, basit bir grevin bile zayıf politik renklere bulanmak zorunda kaldığı bir ülkedir ve bu topraklar üzerinde ne grevler eksik olur, ne direnişler, ne de katliamlar... Cuntaların birbirini izlediği bir Türkiye'dir bu. Bütün bunlar bilinir ve bütün bunları ilk keşfeden de F. Ali değildir.

Ama, sözkonusu olan şey tepkisizlik-hareketsizlik değil, bu tepkilerin nasıl dengelendiği ve düzen sınırlarına nasıl çekilebildiği sorunudur. Bu, salt politik demogojiyle becerilen bir iş değildir. Ülkenin son kırk yıllık sürecinde kökleri olan bir sosyal- politik olgudan sözedilmektedir. Bir süreç yaşanmıştır ve bu süreç çeşitli sosyal tabakaların düzenle bağlarını kesmesini güçleştiren faktörler üretmiş, tırmanan tepkilerin belirli sınırlara doğru törpülenmesini getirmiştir. Bu mekanizmalar ile gitgide büyüyen zor, değişen oranlarda içiçe geçerek toplumsal yapıyı etkilemişlerdir. Olay bundan ibarettir. Ve devrimci insanların bu faktörleri kavrayıp, onları kıracak, kitleleri düzen-dışı alternatiflere çekecek politikalar üretme gibi çok anlaşılır bir kaygıları vardır.

Tabii ki, siz, bir yerlerden doğada-toplumda denge olamayacağını, esas olanın çelişme ve hareket olduğunu duymuş olabilirsiniz. Ve bu kadar basit bir gerçeği başkalarının bilmiyor oluşuna da şaşırabilirsiniz. Ama her şey de bu ölçüde basit değildir. Her şeyden önce, kimsenin çelişme ve hareketi reddetme gibi bir derdi yoktur. Ama, politikada sözcüklerin lügat karşılıkları hükümsüzdür. Politikada belli durumları karşılamak için kavramlar üretilir ve o kavramlar ifade ettikleri durumla birlikte anlamlı olurlar. Çelişme ve hareket, bütün yaşamın esas olgusudur; ama salt bunu söyler bırakırsanız hiç bir şeyi anlayamazsınız. Çünkü, hayatın içinde, o genel akışın yönünü, sınırlarını ve ileriye-geriye doğru hızlanışlarını-duraklamalarını belirleyen nedenselllikler vardır. Sonuçta nasıl bir kavrama ulaşırsanız ulaşın, hareket dediğiniz o şey, yani Türkiye'deki toplumsal hareketin son 40 yılının özellikleri üzerine düşünmeniz, bu hareketin karekterini, sınırlarını ve bu sınırların nasıl oluştuğunu anlamak zorundasınızdır.

Ve bir şey daha: çelişkinin ve hareketin varlığı, hayatın esas unsuru oluşu, denge durumunu hiç dışlamaz. Yalnızca onu "göreli" hale, bu esas unsurlara bağlı olarak degişebilen bir hale sokar. Kaldı ki, bizim sözünü ettiğimiz şey, böyle bir "göreli"lik unsurunun da çok ötesinde, bir yapaylık halidir, yanılsama durumudur.

"Ne lüzumu var böylesi karışık sorunlara girmenin" diyebilirsiniz; uvrriyerizmle-popülizmi harmanlayıp "halkımızın" kahramanlıkları üzerine destansı yazılar yazabilirsiniz. Kimse bunlara itiraz etmez; ama bunlar yine de o kahraman halkın devrimci cepheye çekilmesinde karşılaşılan güçlükleri çok fazla açıklamaz. Devrimcilerin, halk ve işçi sınıfı üzerine iman tazelemeye çok ihtiyacı yoktur; asıl ihtiyaç duyulan, onu her yanıyla bir bütün olarak algılamaktır. Onun, halk dediğimiz o karmaşık yığının, pek "sevimli" olmayan bir yanı vardır: onun, toplam hareketi- maalesef!- tek tek milyonlarca insanın davranış ve tepkilerinin bileşkesidir ve o bileşke bir dizi sosyal- ekonomik- kültürel çarkın içinden geçerek oluşur. Devrimciler, o şanlı işçi hareketlerini,

bizzat kendilerinin de katıldığı o görkemli hareketleri sorumlu bir ciddiyetle elealırlar; görkemini olduğu kadar, sınırlarını da ve bu sınırların nasıl kırılabileceğini de tartışırlar. Bu, onların işidir ve bu iş edebiyatı hiç kaldırmaz. Büyük tarihsel direnişlerin yıldönümlerinde resim altlarına bir kaç cümle yazmak ayrı şeydir; onları her yönüyle ele alıp düşünmek ayrı şey... Her ikisi de yapılır; ama bir birine karıştırmadan...

Durağanlık ve İniş Çıkışlar

Suni-denge kavramı aynı zamanda bir durağanlığı da içermez. Yani, suni- denge denildiğinde, vaktiyle bir kez kurulmuş ve artık hep aynı minval lüzre devam eden bir olgudan sözedilmemektedir.

Sözgelimi bir 1965 ile 1979 yılının sonunu çok basit göstergeler açısından kıyasladığımızda bile bir şeyleri görebiliriz; arada, sistemin büyüme kapasitesinden, iktisadi-siyasal mekanizmaların işleyişine dek bir dizi konuda ciddi farklar vardır. Bunlar, çok gözle görülebilir, basit olgulardır.

Ve biraz dikkatle bakılırsa görülür ki, sistemin dengeleyici mekanizmalarının çapı ve işlerliği, milli krizin derinleşmesiyle ritmik bir ilişki halindedir. Ekonomik- siyasal yapının çarpıklığının sonucu olarak sürekli bir nitelik arzeden krizin her derinleşme noktası, istikrarsızlığın her yeni aşaması, sistemin çalışan uzuvlarının artan ölçüde sakatlanmasına yol açar ve doğal olarak tepkileri düzen içine çeken mekanizmaları zayıflatır. Sözgelimi, en basitinden sistemin iktisadi düzeyde tıkanışı reel ücretlerin daha fazla göze batmasına neden olurken, her türden orta ve alt kategoriyi de zararlara sokar. Tekellerle tekel-dışı unsurlar arasında "iyi günlerde" oluşan bağlar kısmen zayıflar; yine öte yandan geçimlik işler sektörü daralır ya da bu alanın sağladığı boşuklar daha az insanı doyurur hale gelir; tarımda ise farklı türden sıkıntılar yaşanır, her derinleşme noktası tarımsal ürün fiyatlarına yansıdığı gibi, toprağın temerküzünü de hızlandırıp daha fazla sayıda insanı kentlere savurur...vb. vb...

Tabii ki bunlar ciddi siyasal sonuçlar yaratır. Toplumun bütün kesimlerinde daha fazla sosyal hareketlilik, sert direnişler gözlenir, toplumsal muhalefetin uç noktalara kaymasına tanık olunur. Ve giderek mevcut yasal- siyasal çerçeveler değişir, daha dar elbiseler dikilir, daha çok baskı-terör gelip herşeyin üstünü örter...

Yani, 1950'lerin "Menderes Mucizesi" günleriyle, 1980'i ya da bugünü bir tutamazsınız, arada önemli farklar vardır.

En bariz fark, toplumun tepkilerinin bastırılması sürecinde zaman içersinde düzenin kendi dengeleyici mekanizmalarının giderek zayıflaması ve zorun her geçen gün daha fazla etkinlik kazanmasıdır. Düzen, yine de her zaman imkânlarını bütünüyle tüketmemekte, kendine çıkış yolları aramaktadır. Örneğin klasik ithal ikameciliğinin yerine aynı tarzın yeni versiyonları konulmakta ve başka soluk boruları açarak umutsuzca bir yeni hamle arayışına girilmektedir. Ve zaman içersinde görülmüştür ki, Türkiye'nin şu çarpık iktisadi-siyasi düzeni bile herşeye karşın yine de bütün imkânlarını sonuna dek tüketmemiştir. Ne var ki, bu imkânların ve esnekliklerin sınırları günden güne daralmaktadır. Metropol ülkelerden farklı olarak bu

esneklikler zaten çok zayıf temellere oturduğu için durum iyice zordur. Eğer bir benzetme yapmak gerekirse, artık iyice yıpranmış bir arabadan sözedilebilir. Öyle ki, yoldaki en küçük bir çukur bile büyük sarsıntılar yaratmakta ve yolcular için gerçek bir eziyet sözkonusu olmaktadır. Ve tabii, tam burada, homurdanan yolcuları "teskin etmek" için daha fazla tehdit ve baskı zorunlu olmaktadır.

Zaman böyle işlemektedir ve giderek zor bütün süreç üzerindeki egemenliğini pekiştirmektedir. Bir yandan kurulan her hükümetin yıpranma ömrü gitgide daha kısalırken, öte yandan " nisbi-demokrasi" diye nitelendirdiğimiz düzenin temel kurumları birer birer çökmekte ve her şeyin üstünü daha hergün fazla zor aygıtı örtmektedir.

Herkes İçin Aynı mı?

Ayrıca, geriye çekici mekanizmaların her toplumsal kesim için aynı etki gücüne sahip olduğu da söylenemez; böylesi, fazlasıyla genelleştirilmiş bir tanımlama olur. Her iktisadi-sosyal süreç, şüphe yok ki farklı toplumsal sınıf ve tabakaları farklı biçimlerde ve farklı ölçülerde etkiler.

Bu bağlamda, eğer bir örtüye benzetilirse, suni-denge'nin de her kesim için aynı "kalınlık"ta olmadığı söylenebilir. Her yerde aynı dayanıklılık ve sağlamlık sözkonusu değildir.

Aslında zaten herkes iktisadi-sosyal süreçlerden kendi durumuna göre etkilenir. Günlük iktisadi politikalar nasıl farklı kesimlerde farklı tepkiler üretiyorsa, yeni-sömürgeci politikanın genel gelişim süreci de her kesimde farklı etkiler yaratmıştır. Sözgelimi küçük dükkancı genel olarak "işlerin açık olması" ile ilgiliyken, küçük üretici ürün fiyatlarına özel bir ilgi duyar ve öte yandan işçi sınıfı da kendi yaşam koşullarıyla ilgilidir. vb. vb... Doğal olarak her toplumsal tabaka önüne kendi gelişme koşullarını koyar ve mevcut durum üzerine, gelecek üzerine politik değerlendirmelerinde bütün bunlar etkili olur. Ama "genel atmosfer" olayı da vardır. Üretici güçlerin o ilk zamanlardaki "gelişme" görünümü genel olarak da bütün topluma yönelik etkiler yaratır. Elbette bazılarını daha çok, bazılarını daha az hoşnut eder, ya da süreç tıkanmaya başladığında bazıları daha ilk elde bu tıkanıklıktan etkilenir, bazılarıysa güverteye daha yakındır... Sözgelimi bir sanayi işçisi ile dükkan sahibinin durumu arasında ciddi farklar vardır. Dengeleyici etkiler birincisi üzerinde daha az iz bırakırken, gözü sıçramaya dönük olan ve elindeki (şu ya da bu büyüklükte) mülk sayesinde bu konuda daha fazla şansı olan dükkancı için durum farklıdır. Ve yine mülk, tıkanma noktalarında bir ölçüde esneyebilme imkanı sağlar; dalayısıyla düzen ile dükkancı arasındaki "kader bağları" daha sağlamdır. Oysa, düzenin ilk tıkanıklığında dibe batan proleter için temelde bir duruş yeri farklılığı vardır.

Demek ki, genel bir durumdan sözederken, bu genel olgunun çeşitli kategorilerdeki değişik yansımalarını dışlamıyoruz. Esasen, böyle bir dışlama mantıklı da değildir; toplumsal yapının fazlasıyla genel ölçütlere sığdırılması anlamına gelir.

Kırılma... Karikatür ve Gerçek

Yanlış anımsamıyorsak, geçtiğimiz yıllarda "Tezler" kitaplarından birinde suni-denge konusunu da "ele alan" ya da çoğu kez yaptığı gibi şöyle bir değinip geçen Yalçın Küçük, suni-denge durumunu, ters döndürülmüş bir yuvarlak kabın tepe noktasında bir bilyanın durmasına benzetiyordu. Böyle hassas noktada duran bilya, bir "ilk itme"yi bekler...Ve ondan sonra artık yuvarlanabilir ve durmaksızın yuvarlanabilir...

Bunun biraz garip bir şey olduğunu biliyoruz. Ama zaten Y. Küçük'ün keyfi yorumlamaları artık solda kimsenin yabancısı değildir. Bu açıdan çok önemli değil. Hatta, solda temkinli bir ortalamadan uzak böylesi söylemlerin bulunmasının yararlı olduğu bile söylenebilir.

Ama, Y. Küçük'ün bu konuda söyledikleri bir başka açıdan, sorunun ne kadar az anlaşıldığını ortaya koyması bakımından önemlidir. Çünkü bu yaklaşım aslında oldukça geneldir. THKP-C anlayışı genel olarak böyle kavranılmaktadır.

Ortada, hasbelkader oluşmuş bir denge vardır... Ve bu, aslında halkın önüne konulmuş uyduruk bir set, bir çerçöp yığınıdır...

Ve sonra... sonra, öncüler gelirler... silahlarını patlatırlar ve silah sesleri herkesi uyandırır... Bir ayaklanma başlar, ortalık dümdüz olur!..

F. Ali'nin tarzıyla söyleyelim: "....Öncüler, halkın devrimci öncüleri, bir kez dengeyi bozan yolu açtı mı, halk bu tünelden akın akın akmaya başlayacak ve o tarihi an gelmiş olarak şafak sökecek!" (Y. Demokrasi/Sayı:20)

İşte, aynen böyle!

Önce bir karikatür çiziliyor... sonra, atış serbest!

Ama kimse sormuyor, acaba bütün bunlar gerçek mi?

Gerçek nedir?

Toparlamaya çalışalım... Suni-denge, siyasal-sosyal bir olgudur. Ve siyasal-sosyal olgular silah sesiyle filan yıkılmazlar, halk dediğimiz yığın da hipnotize edilmiş bir sürü değildir. "Suni-denge"nin kırılması" olarak THKP-C terminolojisinde yer tutan bu hiç de bu kadar basit değildir. Esasen toplumsal süreçlerde kesin sınır çizgileri koyabilmek de zordur. özellikle sürekli kriz halinin yaşandığı bir ülkede durum karmaşıklık daha da fazladır.

Devrimci süreç, tek bir darbede, bir kriz anında iktidarın ele geçirilmesi yolundan gitmeyecek, uzun bir savaş süreci yaşanacaktır. Dolayısıyla, içiçe geçmiş bir dizi sürecin içinde "suni-denge" konusunda çok net momentler saptamak mümkün değildir. Ama bir şey kesindir; politik-sosyal bir olgu olarak suni-denge halinin verlığı, onu vareden koşulların ömrüyle sınırlı olacaktır.

Eğer, suni-denge kavramı çerçevesinde ifade edilen durum, halkın düzene karşı tepkilerinin iktisadi-sosyal faktörlerin etkisiyle-ve artan dozda zor ile- törpülenmesine denk düşüyorsa,

"kırılma" halinin neyi ifade ettiği de buradan çıkarılabilir. Suni-dengenin kırılması, toplumun ezilen tabakalarının genel çoğunluğunun mevcut düzenle ilgili umutlarının artık bitmesi ve yeni bir yönelime doğru başlayan arayışın artık zor yoluyla da önlenemez oluşudur; ki bu, kuşkusuz iradi bir müdahele sürecine denk düşer. Daha bildik deyimler kullanırsak; bu iradi müdahale birbirine bağlı başlıca iki unsuru içerir: varolan krizin en dip noktaya dek derinleştirilmesi ve sistem dışı çözümün somut ifadesi olarak devrimci alternatifin aynı süreçte odak noktasına oturması...

Bu, basit olarak silah sorunu değildir. Ama burada söz konusu olan, silahlı mücadele eksenine bütün diğer mücadele biçimlerini sarmalayan bir politik atılımdır. Yani, "Suni-denge bir kez bozuldu muydu..." türünden anlamsız cümleler soyuttur. Uzun bir süreçten yürünür, gerillayı büyüten devrimci parti, sendikal alandan gençliğe, kırlara dek uzanan yaygın bir yelpazede çalışır. Bu çalışma sırısında kimsenin de çok özel olarak "suni-dengenin kırıldığı aşama"yı saptamak gibi bir derdi olmaz.

Ama, şu söylenebilir: devrimci öncü, bütün mücadele biçimleri zenginliğiyle yüklenerek süreç boyunca derinleşen krize bir kama gibi girer, kaosu büyütür ve bununla eşzamanlı olarak devrimci alternatifi, kendisini, pollitik-askeri açıdan geliştirir. Kitleleri aşama aşama kendi çevresine-legal açılımlardan yasadışı yapılara kadar çok zengin bir yüzey üzerinde-toparlar. Ve işte bu süreç, aynı zamanda düzenin yedekleyici mekanizmalarının artan oranda yıprandığı, geniş yığınların düzen-içi çözümlere yönelik umutlarının da tükendiği bir süreç olur. Ve nihayet, halkın tepkilerini bastırmanın onların devrimci alternatife kaymasını önlemenin aşağı yukarı tek yolu olarak çıplak zor'un kaldığı bir noktaya ulaşılır.

Sözü edilen şey, devrimci insanların ya da proletaryanın çok ileri bazı unsurlarının bu noktaya ulaşması değil, genel olarak bir avuç azınlık dışında toplumun geniş kesimlerinin düzene yönelik beklentilerinin tükenişi ve yeni bir beklenti kaynağının varlığını güçlendirmesidir. Yaygın bir atmosfer olacak bir umutsuzluktan ve bir umuttan sözediyoruz. Bu, bir sınır çizgisidir, iyice elitleşmiş kesim dışında kalan insanların kaosun ortasında yeni arayışa doğru açılmasıdır. Bu anlamda zaten devrimci mücadele, esasında bir yönüyle, hakim blok'un elitleştirilmesi, onu milyonlarca ilmikle orta ve alt sınıflara bağlayan bağların zayıflatılıp koparılması mücadelesidir.

İşte böyle bir durumdansözediyoruz. Ve bu, gerçekten geriye zor'un kaldığı bir noktadır, ki artık zor da zora girer... Düzeni sürdürmenin aşağı yukarı tek biçimi haline geldiği andan sonra zor, hem "toplumsal çıkar" gibi bir sığınma noktasını yitirir, hem de caydırıcı gücünü yitirir. Düzenin esneme kapasitesinin henüz şu ya da bu ölçüde güçlü olduğu zamanlarda insanları zor yoluyla düzenin içine itelemek daha çok mümkündür; çünkü bütünüyle bir yol ayrımı henüz yoktur, ağır baskı yoluyla toplumsal hareket ezildiğinde yine de insanlar mevcut düzen içinde şöyle ya da böyle bir yaşam sürdürürler, boşluklara sığarlar. Ama artık bütün bu sınırlar aşılmışsa ve en önemlisi artık zoru da cepheden karşılayabilen bir yeni güç devrede bulunuyorsa, bu noktada zor, sindirme özelliği büyük ölçüde yitirir.

Bu, aynı zamanda, zorun çıplaklaştığı; ama çırılçıplak hale geldiği noktadır. Oligarşinin yönetiminin temeli, esasta, devlet makinesinin kime hizmet ettiğinin bulanık kalmasına, "toplumsal fayda-ulusun savunulması" gibi palavraların yürürlükte olmasına dayanır. Yeni-sömürgeci kalkınma görüntüsü de zaten bu illizyona zemin hazırlar. Devlet yönetimi, uzun süre,

geniş bir çoğunluğa, bir sömürge yönetimi gibi haysiyetsiz ve yabancı değil, doğal ve ulusal görünür. Evimizde uyurken ordunun ve polisin bizim için "ayakta" olduğunu düşünürüz. Polis düdüğünün huzur simgesi gibi algılandığı bir dönem olur. Öte yandan görkemli ordumuz da, sınırlarımızı etkin şekilde "korumakta", "toprağımızda gözü olan gafillere" korku salmaktadır!...

Düzen, kapasitesi yettiği ve yetmediğinde de tırnaklarını gösterip herkesi "ikna" edebildiği sürece bu böyle sürer.

Ama sistem, yıprandıkça, frenlerinden kurtulan tepkiler zor'un duvarına çarpar. Yavaş yavaş böylece onun niteliği de netleşir. Düzen gücünü yitirdikçe zor aygıtları devasa boyutlara ulaştırılır; ama teknik olarak, askeri güç olarak büyüyen zor, siyasal olarak güç yitirir. "Normal " ve "doğal" kabul edilen devlet, had safhada bir yabancılaşma noktasına gelir dayanır. Ve artık, dünden farklı olarak, karşısında bir başka zor gücü, tarihsel evrim doğrultusunda yığınların iradesini temsil eden devrimci zor'un gücü vardır. Programıyla, kitlesel yapılarının emme kapasitesiyle ve bütün varlığıyla devreye giren devrimci parti, halkın kendi gücü olarak yığınları yanına çekebilme şansına hergün daha fazla sahip olur.

"İyi zamanlar"da, komünistlerin ilerlemeyi önleyen gürültücü bir grup olarak gösterilmesi mümkün olabilirken, giderek işler değişir. Silahla savunularak ortaya konulan devrimci program daha anlaşılır hale gelir. Ya da en azından bu gerçekliğin algılanabilir oluşunun koşulları doğar.

Tabii ki, bunlar, birdenbire ve hızla olmaz. Uzun bir savaş süreci içinde herşey tedrici olarak birikir ve çoğu kez kritik noktalarda büyük sıçramalarla mesafe alınır. Proletaryadan başlayarak bütün ezilen sınıf ve tabakalar, hatta çoğu kez örneklerde görüldüğü gibi orta işletme sahiplerinin bir bölümü bile, artık mevcut cendere içinde soluk alıp vermelerinin imkansız olduğunu düşünürler. Yeni bir çözüm yoluyla karşılanmadığında, bu düşünce yoğun bir çürümeye-apolitizme varır, ama bu yapılabilirse artık her şeyin mümkün olduğu bir vadinin kapıları açılmış demektir.

Görüldüğü gibi, "suni dengenin kırılması" tanımlaması, kitlelerin ayaklanması sürecine birebir denk düşen bir olgu değildir. Olgu, daha çok, krizin had safhada derinleştiği noktada, oligarşinin kendi içinde elitleşmesini ve yaşamını-artık gitgide karekteri netleşen ve etkisizleşen - zor yoluyla sürdürebilir konuma itilmesine denk düşer. Kuşkusuz bu artık kitlelerin devrimci öncüye daha yakın durdukları, geriye çekici faktörlerin etkisinden daha fazla kurtuldukları bir noktadır. Ama bu, karikatürize THKP-C "eleştirileri"nde gösterilmek istendiği gibi insanların gürül gürül aktığı bir ayaklanma noktası değildir. Zaten uzun süreli bir halk savaşını benimseyen THKP-C mantığında da böyle bir toplu ayaklanma momenti yoktur; uzun bir süreç ve onun sıçrama noktaları sözkonusudur.

Tercih Konusu Olan Nedir? Kavramlar mı? Yol mu?

THKP-C, devrimci mücadeleye kitlelerin örgütlenip ayağa kaldırılmasını içeren uzun bir süreç olarak bakar. Ve bu bakışının sonucunda gerillayı bir anlık çarpıcı sansasyon aracı olarak değil, bütün devrim sürecine yayılan bir mücdele biçimi olarak algılar. Basit bir propaganda aracı değildir silahlı mücadele, birkaç vuruşla birşeyleri kırmak gibi bir hayalle ilgisi yoktur. O, silahlı

devrim hareketinin ilk adımıdır. İlk küçük eylemden iktidarın fethine dek uzanan uzun bir sürecin, bir halkın ordulaştırılması sürecinin bir parçasıdır. Bu anlamda da o, bugün kullanılıp yarın terkedilebilecek ya da yalnızca bazı koşullarda işlevli olabilecek basit bir araç degil, bütün sürecin ekseni, temelidir.

Öncü savaşı, bu mantığa uygun yürütülen çok kapsamlı ve çok zengin araçları-biçimleri olan politik bir savaşın adıdır. Bu, silahlı insanların kendisini kitlelerin yerine ikame etmesi değildir; çok daha genel ve derin bir şeyden sözediyoruz. Ve, silahlı gücün kitlesel güçle eş zamanlı olarak geliştirilmesini hedefleyen bu anlayışı, Foko ile aynı kefeye koyabilmek -eğer açık bir artniyetiniz yoksa- mümkün değildir.

Bu, seçilen bir yoldur ve bize göre kitleleri devrimci tarzda örgütleyip devrime çekmenin tek mümkün yoludur.

Ve bu yol, tabii ki geleneksel-klasik "kitle çalışması"ndan farklıdır. Burada ciddi bir ayrılığımız sözkonusudur. Kitleleri gelecekteki bir ayaklanma momenti için örgütlenmeye çalışan ve süreçte silahlı bir yapılanışa dayanmayan bu tarzın sonuç olarak gerçek bir savaş noktasına varabilmesi mümkün değildir. Bu yolla, halkın tepkilerinin kalıcı olarak düzen dışına kaydırılması ve orada bir örgütlenmeye dönüştürülmesi mümkün değildir. Ve dolayısıyla böyle yüründüğünde devrimci örgütün de düzen içinde kalması kaçınılmazdır. Şüphesiz, bu yoldan gidildiğinde de başarılar kazanılacaktır ama silahlı mücadeleyi belirli momentlere erteleyen ya da bir tür yan aygıt olarak gören yapı, böylece kendini ezilmeye mahkum edecek, politikada ise kısa sürede çok bilinen gerçekleri her gün yineleyen bir gevezeliğe düşecektir. Ve nihayetinde o, geniş yığınlar nezdinde, diğer düzen-içi örgütlerden çok farklı bir konum tutamayacaktır. Gelmeyen bir savaş günü hayali giderek herşeyin üstünü örtecek, niye örgütlenildiği sorusu da sonunda net yanıtlardan uzaklaşacaktır.

"Suni-denge" kavramı işte burada önemli bir anlam sahiptir. Çünkü, geleneksel çalışma tarzıyla, düzenin kendini onaran mekanizmalarını güçlendirme, klasik muhalefetin bir parçası olarak kalma riski vardır. İşin vahim noktası burasıdır.

THKP-C'nin mücadele ve örgütlenme tarzının bütün ayrıntılarını şüphesiz bu yazının içine sığdırmak durumunda değiliz. Ama yine de son kez olarak, şimdilik, şu söylenebilir: Sorun, bir kavramı ya da kavramları beğenip beğenmeme sorunu değildir. Böyle bir tercih sorunu ile karşı karşıya değiliz. Burada, şu ya da bu terminolojik isimlendirmenin ötesinde, bir sorumluluk sözkonusudur.

Ya bir yoldan gidersiniz; ya da öbüründen...

Ya, kitlelerin düzenden kopuşunu geciktiren, hatta bu eğilimi körelten bir çalışma tarzını seçersiniz; ya da politikleşmiş bir askeri savaşı temel alarak işe başlar ve bütün yapılanışınızı buna göre şekillendirirsiniz.

Eğer bir tercih sözkonusuysa, işte tam buradadır.

Yoksa, kullanılan kavramlarda değil!..

DİPNOTLAR

(1) Yazı içersinde "Yeni Demokrasi" dergisinde geçmişte yayınlanmış bir Mahir Çayan "eleştirisi"ne sık sık döneceğiz. Ama işin en başında, bu "eleştiri"nin insan sabrını çok zorlayan bir düzeysizlik örneği olduğunu sölemeden edemeyiz. "Yeni Demokrasi"nin 17. sayısında başlayıp devam eden bu dizi, herşeyden önce Türkiye'de artık terkedilmesi gereketiğine inandığımız kötü bir üslübun örneğidir. Kalemden kan damlatan bir pokemikçilik hırsıyla yazı, saygı sınırlarını zorlamakta, "pusulayı şaşıran şaşkın kaptan" ya da "Che Guevera'nın eteklerine yapışan (Mahir)" gibi bir çok örneği verilebilecek seviyesiz bir yazı üslubuyla sürmektedir. Biz, insanların teorik yazı yazarlarken, "edebiyatlı söz söyleme" arzularını sınırlayıp ciddi ve ağır başlı olmaları gerektiğine inanıyor, bu kötü müsamere tarzını günümüzün "ansiklopedi savaşçılarına" bırakmanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.

(2) Ferhat Ali (Yeni Demokrasi/sayı: 17), M. Çayan'ın ilk yazılarında Mao Zedung anlayışına uygun tahliller yaptığını ve "yarı-sömürge/yarı-feodal Türkiye" çözümlemeleriyle o dönemde "doğru yolda" olduğunu söylüyor. Ferhat Ali'ye göre teorik kayma Kesintisiz II-III'ten sonra gerçekleşiyor ve M.Çayan revizyonist-Gueveracı-Troçkist vs... sularda "kulaç atmaya" başlıyor!

Doğrusu bu söylenenleri tersinden düşünüp daha çok bir "iltifat" olarak algılamak mümkündür. Gerçekten de bu zaman diliminde M. Çayan yoldaş, teorik gelişimi itibarıyla bir yerden bir yere gelmiş, emperyalizmin ve ülkenin durumu üzerine düşüncelerini geliştirip daha net kavramlara varmış, sözgelimi "anti-emperyalist /anti-feodal" MDD tezinden, "anti-emperyalist anti-oligarşik demokratik halk devrimi" gibi daha sağlıklı kavramlara ulaşmıştır. Arayışının bir sonucu olarak devrimci durum ve kriz üzerine, faşizm üzerine düşünceleri, silahlı mücadele üzerine saptamaları bu süreçte olgunlaşmıştır. Mahir Çayan'ın gerçekten hızılı bir gelişim gösterdiği doğrudur ve bu anlamda onun "eksik olanda ısrar etmek" gibi bir "özel yeteneğe" sahip olmadığı söylenebilir. Yirmi küsur yıldır dönüp dönüp aynı şeyleri söyleme "tutarlılığı" ise Türkiye'de ancak Ferhat Ali'nin ekolüne nasip olmuştur ki, doğrusu biz bunun çok özenilesi bir beceri olduğunu düşünmüyoruz.

(3) Sözgelimi, şöyle bir paragraf yazılabilmektedir: "... silahlı propagandayı temel alan, politik, ekonomik, demokratik mücadele biçimlerini bu biçime tabi kılan devrimci strateji de Mahir'e göre, politikleşmiş askeri savaş stratejisidir. Silahlı siyaseti kumanda edecektir bu strateji. Zira, politik mücadele, silahlı mücadeleye tabidir Mahir'de" (Y.D./ sayı 17)

Bilerek uç bir örneği seçiyoruz; öyle ki insan bu söylenenlerin neresini düzelteceğini şaşırıyor! M. Çayan'ın metinde silahlı propagandayı "politik mücadelenin en üst biçimi" olarak algıladığı ve temel-tali ilişkisinde de "silahlı propagandanın dışındaki öteki politik, ekonomik, demokratik mücadele biçimleri silahlı propagandaya tabidir..." vurgusunu özenle yaptığı biliniyor. Yani

sözkonusu olan, politik mücadelenin bir biçimi olan silahlı mücadelenin, diğer zengin politik, ekonomik vb. mücadele biçimleri arasında eksen durumunda olmasıdır. Bu kadar basit bir gerçeği, metinde yazılanlara göre göre (ki normal şartlarda F.Ali'nin "eleştirdiği" metni okumuş olması gerekiyor, daha doğrusu biz okumuş olduğunu varsayıyoruz; eğer okumamışsa bu, F. Ali için "bilgi eksikliği"ne denk düşen bir "hafifletici sebep" sayılabilir. Ama bu gerçekten, her anlamda bir "hafifletici" sebeptir!) keyfi unutmalarla karmaşık hale getirmek açıklanamaz bir durumdur. Üstelik daha sonra, Çayan'ın fokocu anlayışa yönelttiği bütün eleştirileri ve politik vurguları yok sayıp, metinden "politik mücadele silahlı mücadeleye tabidir" gibi bir sonuç türetmek, doğrusu gerçeğin bütün sınırlarının fena halde zorlanması anlamına gelir.

Bütün bunlar tezlerde öylesine nettir ki, bu netlik karşısında insan F. Ali'nin bu çarpıtmalarını ancak bir şekilde açıklayabiliyor: Bilgi eksikliğine güvenmek! Yani, F. Ali, özellikle genç kuşakların bu metinleri fazla bilmediğine güvenip şansını deniyor! Metni okuma imkanı bulamamış insanların, işin aslını araştırma konusunda bir tembellik edebileceğini varsayıp (ki bu az rastlanan bir durum da değildir) "eleştiri" rotasını böyle şekillendiriyor.

Böyle bir rotanın tek sakıncası var: sözkonusu varsayım herkes için geçerli değil! Yani bütün bunları yutmayanlar da çıkabiliyor!

Ama burada sorun şu: M. Çayan'ı Marksist felsefenin yalnızca "kenarından geçmek"le suçlayan F. Ali, bunun bile bir "kazanç" olduğunu unutmamalıdır. Marksist felsefenin temeli gerçeğe karşı dürüstlükse eğer, insan onun "kenarından" bile geçse bir şeyler kazanabilir. Zaten, "kenarından geçmek" ile "çok uzaktan bakmak" arasındaki fark da budur.

(4) M.Çayan yoldaş bütün bunları söylediğinde, bu fikrin Kautskizmin hangi versiyonuna uyduğu ya da Kruşçev'in ne bakımdan etkisi altında kaldığı çok tartışıldı; ama doğrusu bugün dönüp o konjonktüre bakıldığında görülen olgu, tarihin akışının en azından bu bakımdan söylenenleri haksız çıkarmadığıdır. Tabii ki bunlar yine tartışılabilir. Herhalde en kolayı da F.Ali gibi Lenin'den "özel mülkiyet düzeni varolduğu sürece, bu iktisadi temel üzerinde, emperyalist savaşlar mutlak biçimde kaçınılmaz olacaktır." biçiminde alıntılar yapıp daha sonra "savaşların kaçınılmazlığını yok etmek için emperyalizmi yıkmak gerekir" (Stalin) gibi başka alıntılarla pekiştirmek ve en sonra da "işte bütün bunlar Mahir'in suratına bangır bangır bağırıyor!" türünden edebiyatlı sözler söylemektir. Ama böylece, herhangi bir şeyi anlamak ve çözmek bir yana, yalnızca sorunu hafifletmiş olursunuz. Sözcüklerle oynamaya hiç gerek yoktur. M.Çayan'ın işin temelini oluşturan bu zeminleri reddetmek gibi bir derdi olmadığı açıktır; yapılan şey, belirli bir konjonktürdeki görünen olguların tesbiti ve bu tesbitin devrimci çıkarımlara dayanak yapılmasından ibarettir. Sorun, düşmanın genel durumunun kavranması sorunudur.

Savaş, emperyalizmin yapısal unsuru, karakteridir. Ama bunun böyle olması, dönemsel koşullardan bağımsız olarak sabahtan akşama her an bir savaş olasılığının varolduğu anlamına gelmez. Yaşanan somut olgular, iç ve dış dinamikler ve başkabir dizi faktör bu olasılığın yaşamdaki karşılığını belirler. Genel-geçer olgunun yaşamda nasıl bir varoluş sunacağı bunlarla belirlenir. Çayan'ın yaptığı, bu yaşamdaki karşılık üzerine düşünmektir. İşin alfabesiyle yetinip, bu budur deyip bırakan bir tavra ise teorik çaba değil, olsa olsa yineleme denebilir.

Oysa teorik çaba, varolan temel çıkarımların yinelenmesi değil, bu çıkarımların da yardımıyla yeni olguların anlaşılması çabasıdır.

Burada sözkonusu olan şey, F.Ali'nin dediği gibi "ipe sapa gelmez teorik didintiler" ya da "biraz ondan biraz bundan" eklektisizmi değilidir. Kruşçev'in nükleer paranoyası ve ondan üretilen "barış içinde yarış" tezleriyle Çayan'ın teorik yolu arasında bir bağ kurmak ise en azından insafsızlıktır. Kruşçev'le temelleri atılan SBKP tezlerinin temelinde, "savaşın emperyalizm yıkılmadan da bir tehlike olmaktan çıkarılabileceği", "barış mücadelesi"nin sonucu olacak bir uzlaşma ile artık genel olarak "barışçıl dönüşümler" yolunun açılabileceği fikri vardır. Modern Revizyonizmin teorik zeminini oluşturan bu tezlerle, elinde silahı iktidar için savaşan bir insanın ne ilgisi olduğu, boşlukta kalan kocaman bir sorudur. Aynı şekilde, daha sonra, '70'ler boyunca THKP-C ekolünden yürüyen insanların niye bu teorilerin ürünü olan "UDC-Barışçıl Geçiş" saçmalıklarıyla değil de, devrim mücadelesiyle ilgilendikleri yine bir soru işaretidir.

Yani, aklın sınırlarını zorlamaya hiç gerek yok! Hiç bir zorlama, İ.Bilen ile M.Çayan arasındaki binlerce kilometrelik uzaklığı bir milimetre olsun azaltmaz. Çayan'ın yaptığı şey bir dönemin karakteristik özelliklerini saptama çabasından ibarettir. Bu saptamalar bir zincirdir ve sağda solda benzerlikler aramak, garip garip yorumlar çıkarmak yerine, zinciri izlemek, ne söylendiğini iyi anlamak daha doğrudur.

Üzüm yemenin bağcı dövmekten daha az heyecan verici olduğu doğrudur; ama daha yararlı olduğu da kesindir.

(5) THKP-C eleştiricilerinin bu konuda kopardıkları Kautskizm gürültüsünü de doğrusu çok ciddiye almak mümkün değilidir. Entegrasyon, M.Çayan'ın özel bir keşfi değil, yaşanan, herkesin çıplak gözle görebildiği bir olgudur. Burada, eşitsiz gelişme yasasının reddi filan sözkonusu olmadığı gibi, tam tersine bu olgu eşitsiz gelişme yasasının temeline oturur. Eşitsiz gelişim, emperyalizmin temel yasasıdır ve emperyalistler arası çelişkilerin hergün derinleşmesinin zeminini teşkil eder. Emperyalizmin tek bir bütüne ulaşması, gerçekten Lenin'in dediği gibi ancak "teorik olarak tasavvur edilebilir" bir olgudur. Oysa en başta kapitalizmin doğası bunun engelidir.

Entegrasyon dediğimizde sözkonusu olan ise, yumuşama değil, bütün bu temel olgulara rağmen katlanılan bir zorunluluktur. Hatta tam tersine, düşman kardeşlerin bir süre aynı evde yaşamak zorunda kalmalarına benzer biçimde bu hırlaşma çok daha boyutludur.

Bu bir saptamadır. Saptamalar eleştirilir vb... ama teorik çaba da böyle saptamalarla yürür. Tek bir yanlış yapma riskine girmeden sizden önce söylenmişleri alt alta sıralamanız da tabii ki mümkündür ama yararlı değildir. Oysa, teorik üretim, öngörüler çıkarma çabasıdır, risklidir ama gereklidir.

(6) F.Ali bu konuda işin kolayını bulmuştur. Bir dizi alıntı sonucu bize Çayan'ın III. Bunalım dediği sürecin, aslında II. Bunalım olduğunu kanıtlar. Peki, bizce de bunun bir mahzuru yok. Tutalım ki öyle olsun ve bir rakam yerine diğerini koyalım. Neyi değiştirir bu? Olguları bir milimetre yerinden oynatır mı? iki ya da üç, ya da başka herhangi bir şey; burada sözkonusu olan bir sürecin özgün niteliklerini yakalamak, bunların ülke toprağına nasıl yansıdığını

anlamaktır. Çayan'ın derdi budur. Yani, "III. Bunalım gibi bir dönemi, Marks'tan Mao'ya uzanan ML klasikleri zincirinde bulmak mümkün değildir" dediğinizde çok şey değişmez. Marks'ta bunun nasıl "bulunabileceği" bir yana (ki bu F.Ali'ye özgü bir espri olabilir, bilemiyoruz) genel olarak herhangi bir kavram herhangi bir klasikte bulunmayabilir, bulunması da şart değildir. Sorun, sizin kavram aracılığıyla neyi ifade ettiğinizdir. Gerisi -herhalde yaşasaydı Stalin'in de çok canını sıkacak olan- boş bir tartışmadır.

Öte yandan F.Ali kavramın içeriği konusunda da rahat bir pozisyondadır. Bunalım dediğiniz şey zaten kapitalist temellük ile toplumsal üretim arasındaki çelişkinin ve üretim anarşisinin bir ürünüdür... Sermayenin yoğunlaşması, temerküzü zaten vardır... Dünyanın 1/3'ünün emperyalist kontrol dışına çıkması, pazarların daralması zaten Stalin'in de tesbit ettiği şeylerdir... Yeni-sömürgecilik ise zaten yarı-sömürgecilikten farklı değildir...

Zaten... Zaten... Zaten

Yani ortada konuşacak bir şey yok! Herkes huzur içinde olabilir!

M.Çayan'ın yaptığı ise, bütün bu zaten varolan şeyleri bir özgünlükmüş gibi, "egzotik kategorilerle" sunmaktır. (geçerken belirtelim, "egzotik kategori" kavramının bu fasılda ne anlam ifade ettiği henüz tarafımızdan anlaşılabilmiş değildir!) Oysa, Stalin'in 1952'de söyledikleriyle pekala yetinebilirdi! 1970'te durup nasıl bir ortamda yaşıyoruz diye çevreye bakınması hiç gerekmezdi! Aslında bugün bile böyle bir çaba gereksizdir, bakıp gördüğünüz şey -ya da gördüğünüzü sandığınız şey- zaten orada vardır! Bir sosyal-politik konjonktürel olguyu incelemek için kafa patlatmak yerine kütüphanenizle yetinebilirsiniz ya da daha iyisi biraz zahmet edip F. Ali'den sorabilirsiniz. O da size "bunun kalübeladan beri varolduğunu", "ortada telaş edilecek bir durum olmadığını" söyler..

Bu karışıklıkta en kötü olan şey, Stalin'in de küçümseniyor oluşudur. "Dünyanın 1/3'nin kapitalist sömürü dışına çıkmış olması Mahir'in keşfi değil, Stalince saptanan bir özelliktir" demek, gerçekten çok gariptir. Çünkü ortada bir "keşif" filan yoktur. 1950'lerde önüne dünya haritasını alan her ilkokul çocuğunun görebileceği bir gerçeği "keşif" diye sunmanın da gereği yoktur. Sorun, bu manzaranın somut süreçler açısından ne türden sonuçlar yarattığının ve bu sonuçlar üzerinde nasıl stratejik-taktik politikalar üretebileceğinin tesbitidir. Stalin'in ve sonra M. Çayan'ın kafasını yoran sorun budur. Burada tutup şunu önce kim keşfetti diye sormak son derece anlamsızdır. Stalin 1952'de bir sürece bakmış, saptamalar yapmıştır. M.Çayan ve başkaları ise 1970'te yeniden sürece bakmaya, öngörüler üretmeye çalışırlar. Ve daha sonraları başkaları da başka duruş noktalarından süreci irdelerler, Marksizm-Leninizmin çözümleme zinciri böylece akıp gider.

(7) F.Ali'nin yeni-sömürgecilik kavramına neden ve nasıl itiraz ettiğini anlamak pek mümkün görünmüyor. Fakat, bütün karmaşa içinden anlayabildiğimiz şey, F.Ali'nin yine "bunlar zaten vardı" noktasında durup "Mahir'in orijinalitesinin olmadığını" gösterme kaygısıdır. İşin başından beri F.Ali, M.Çayan'a bir "orijinal olma sevdası" yükleyip sonra da bunu çürütme derdindedir. Ve tabii bunu da polemik dünyasının yaldızlı laflarıyla yapmayı seviyor: "Leninizm, onda (M.Çayan'da) bir yün yumağına dolanmış al bir iplikten başka bir şey değildir. Ama koca bir yün yumağındaki tek bir iplik nedir ki?" (Yeni Demokrasi/sayı 18)

F.Ali böylece biraz edebi zevkimize hitabettikten sonra, esas (ve artık alıştığımız) açıklamasına geliyor: "Yeni-sömürgecilik ile yarı-sömürgecilik arasında herhangi bir farklılığın olduğu söylenemez. Her iki ifade de aynı muhtevanın iki farklı söylem biçimidir." (a.g.y)

İşte bu kadar basit! F.Ali, herkese sesleniyor: "Durup durup başımıza yeni şeyler çıkarmayın! "

Yeni-sömürgecilik denilen olgu kırk yıldır bir yığın incelemenin, tezin konusu olmuş, F.Ali için bunların hiçbir önemi yoktur. Herşey, ta Ekim Devriminden beri vardır... Bütün bunlar II. Paylaşım savaşı sonrasına değil, tüm sürece özgü şeylerdir...

Ama işte tam böyle de diyemiyoruz... F.Ali herşeyi iyice karıştırınca rahata ermemiz mümkün olmuyor. "Belirtmeliyiz ki -diyor F.Ali- II. paylaşım savaşından sonra, dünya proletaryası ve ezilen yığınların vede mazlum milletlerin zorlamasıyla yeni-sömürgecilik denilen yarı-sömürge biçim daha da yaygınlaştı ve hemen hemen tüm alanlarda klasik sömürgeciliğin yerini aldı." (a.g.y.)

Böyle olunca da al ipliği-boz ipliği ayırmak iyice zorlaşıyor. Çünkü F.Ali'nin itirazını anlamak zorlaşıyor. Bütün yazı boyunca (ki okurlarımız yazıyı mutlaka okumalıdır) yeni-sömürgecilik üzerine hiç de fena olmayan yorumlar yapılıyor ve bu noktaya geliniyor. Ve bütüne bakılınca geriye esas itiraz noktası olarak yalnızca F.Ali'nin "yeni" sözcüğüne olan takıntısı kalıyor.

Ama F.Ali bir kez "bağcı dövmek" için kolları sıvamıştır ve bunun için en akla gelmedik zorlamaları yapabiliyor. "İçsel olgu" sorununda böyle yapıyor örneğin.

F.Ali, emperyalizmin "asıl klasik sömürgecilik döneminde" içsel olgu olduğunu; çünkü ülkeyi fiilen emperyalistlerin yönettiğini; yarı (ya da yeni) sömürgecilikte ise emperyalizmin varlığını "dayandığı sınıflar vasıtasıyla" duyurduğuna söyleyip sürdürüyor: "Emperyalizm artık İÇSEL değil DIŞSAL bir olgudur. Bir İÇ çelişme değil, DIŞ bir çelişmedir..." Ve kuşkusuz, bunun tersini söyleyen Mahir, bir küçük burjuva yorumcudur...

İnsanın kendisini ve kavramları bu ölçüde zorlaması, bunun için enerji ve kağıt harcaması gerçekten üzücüdür. Çayan'ın söylediği şey gayet nettir ve iç-dış sözcüklerinin fiziksel-lügat anlamlarıyla hiç bir ilgisi yoktur. Klasik sömürge tarzında ülkenin temel noktalarının fiili işgal altında oluşu ve fiilen dış bir güç tarafından yönetiliyor oluşu, sömürgeci olan gücün toplumsal yapıya dışsallığıdır. Oysa, yeni sömürgecilik olgusunda sözkonusu olan şey, emperyalizmin ülkede oluşturduğu ekonomik-siyasal bir yeni bağımlılık biçimidir ve bu biçimde o artık dış bir unsur değil ülke yönetiminde, ekonomisinde vb. bir güçtür. Bizzat hakim sınıflar bloku içinde yer alan emperyalizm, ülke için artık iç bir olgudur.

Bu kadar kolay kavranabilir, bu kadar basit bir anlatımı karmakarışık edebilmek öyle zordur ki, insan bunu ancak büyük bir polemikçilik hırsıyla deneyebilir.

Aslında F.Ali'de temel sorun, onun politik itirazları ya da doğru bulmadığı şeyleri söylemesi değildir; F.Ali de sorun olan şey, kendi itiraz noktalarını ortaya koyarken gerçeği zorlaması ve üstelik hiç de mütevazi olmayan bir tutumla zaman zaman seviyesiz bir şatafatlı üslubu benimsemesidir.

Yün yumağındaki al iplik!... İşte bütün yazıyı okuduktan sonra akılda bir tek bu kalıyor!

Oysa bir polemik yazısı bu denli hafif olmalıdır.

(8) Bütün bunların Türkiye'nin somut gerçekleri olması hatta bugün artık çok terorik çaba da gerektirmeden çıplak gözle görülebilmesi, yine de F. Ali için çok fazla önemli değildir. O, somut durum her ne olursa olsun, feodalizmin tasfiyesi sorununu ille de "köylü usulü hal tarzı" ve "Prusya usulü hal tarzı" denilen iki biçimden birine mutlaka sokmak derdindedir. Yaşam, bu iki tarzın önceden çizilmiş sınırlarına sığar mı çok önemli değildir.

Türkiye'de yeni-sömürgeleşme sürecinde gerçekleşen ve bugüne dek gelen şeyin, "köylü usülü" denilen tarz olmadığı, yani bir demokratik devrim sonucu feodal ilişkilerin tasfiye edilmediği yeterince açıktır. Zaten kimsenin de böyle bir iddiası bulunmamaktadır.

Ama yine de salt bunu yinelemek, ülkenin 1940'lardan bugüne değişen manzarasını bize pek açıklamaz. Türkiye, son 50 yılda gözle görünür şekilde bir yerlerden bir yerlere gelmiştir. Tarımsal ilişkilerin tümden değil ama önemli oranda çözülüşü, dengelerin gitgide burjuvazi lehine değişmesi, yaşamın her alanına kapitalist pazar ilişkilerinin girmesi ve bu arada kent ve kır nüfus oranlarının da değişmesi... vb. gibi bir dizi süreç rahatça izlenebilir durumdadır. İsimlendirmeler bir yana olguların kendisi ortadadır.

Burada, köylü usülü "aşağıdan devrim" ya da prusya tarzı "yukarıdan devrim" gibi bir ikilem çok anlamlı değildir. Zaten sözkonusu olan "yukarıdan" yada "aşağıdan" (ya da başka herhangi bir biçimde!) bir devrim değildir. Olan şey, yeni-sömürgeci kapitalistleştirme tarzının ülkede emperyalist pazarı kerte kerte genişletmesidir. Ve bu genişletmede bütün çarpıklığıyla gelişmiş, hesaplaşma bir yana işbirlikleriyle gerçekleştirilmiştir. Yani ortada iradi bir süreç de yoktur. Bağımlı kapitalistleşme kendi sonuçlarını yaratmıştır.

Tabii siz yine de "ülkemizde emeğin sömürülüş biçimi ya da sömürünün egemen şekli, yarı-feodal biçimidir" diyebilir, ülkede "yarı-feodal bir iktisat egemendir" (Yeni Demokrasi/19) türünden iddialarda bulunabilirsiniz. O güzel "sarı pabuç"larınızı sevebilir, onların hep aynı "sarı pabuçlar" olduğunda ısrarlı olabilirsiniz. Ama insanlar yine de, yazılanları okuduktan sonra durup çevrelerine bakarlar ve yazılı metinler ile gördüklerini karşılaştırırlar. Doğrusu insanoğlunun böyle bir "kötü" huyu olmasaydı, gerçekten teorisyenlerin de işi çok daha kolay olurdu...

(9) "İki yılda, üç yılda bir hükümet değişikliklerinin olduğu bir ülkede Özal, İnönü, Ecevit vb. ..'lerinin oligarşisinden sözedilebilir mi?..." (Y.D./19) diyorsanız eğer, doğrusu bizim işimiz epey zorlaşır. Böylesi bir söylemin neresinden düzeltilebileceğini saptamak için bile uzun çabalar gerekir ve sanıyoruz bu durumda en doğrusu M. Çayan'ın yeniden okumasını tavsiye etmektir. Gerçektende bu söylem Çayan'ın ifade ettiği düşüncelerin hiç anlaşılmaması demektir. Özallar, İnönüler vb. ile, gelip geçen hükümetler ile ilgili olmayan temel bir yönetim yapısından, bir hakim sınıflar blokundan bahsedilmektedir. Bu sınıflar bloku ile onların politik sahnedeki aktörlerini karıştırmak, parlementer istikrarsızlıkla blokun sürekliliğini karıştırmak gerçekten kavramdan hiç bir şey anlamamaktır.

Öte yandan, "... emperyalizmin koltuk değneklerine yaslanarak zar-zor ancak ayakta durabilen ve onun toplumsal dayanağı bir sınıf, nasıl oluyorda finans-oligarşik oluşumla aynı kefeye konulabiliyor?" diye sorulduğunda da aynı tavsiyeyi yinelemek gerekecektir. M. Çayan'ın ısrarla batıdaki finans-oligarşisinden ayrı bir şeyden sözettiğini, sözü edilen şeyin çarpık yeni-sömürge toprağındaki işbirlikçi tekellerle diğer gerici güçler arasındaki ittifak olduğu yeterince nettir. Burada yeni-sömürgelere özgü bir durum vardır ve zaten bu ayrımı vurgulamak bütün teorik çabası boyunca M. Çayan'ın en büyük derdi olmuştur.

Kaldı ki, yine en başa dönüp kavramlar-olgular tartışmasından hareketle kavramın değil olgunun önemli olduğu yinelenebilir. Yani, burada "oligarşi" sözcüğünü sevip sevmeme gibi bir sorunla karşı karşıya değiliz. Temel sorun, bu ülkedeki sınıflar kombinezonunun nasıl oluştuğu ve hangi sınıfsal güçlerin nasıl bir yapı ile yaşama egemen oldukları sorunudur. Adına ne derseniz deyin, sonuçta bu güçler işbirlikçi-tekelci burjuvaziyle birlikte, onun ağırlığı altında ülkedeki diğer gerici tabakaların üst kesimlerinden oluşmaktadır. Çin'in 1930'lardaki fotoğrafına ya da o fotoğraftan kaynaklı tahlillere sığsa da sığmasa da gerçeklik budur.

Ama siz hâlâ "Emperyalizmin cephe gerisi konumundaki, cılız sanayiye sahip, geri tarım ülkeleri olan yarı-sömürge, yarı-feodal yapıdaki ülkelerde...", "burjuvazinin tekelci karekterde olmadığını" söylüyorsanız, artık yapılacak bir şey kalmaz. Bu durumda, en doğrusu, Türkiye sanayi ve ticaret yaşamı üzerine son kırk yılın verilerini F.Ali'ye sunup aradan çekilmektir.

Gerçektende bu konuda başka bir şey yapabilmek mümkün değildir.

(10) Önümüze örnekleri çıkınca, yeniden dipnot yoluyla değinmek zorunda kalıyoruz... Gerçekten, eleştiri, devrimciler arasında düzey ve sevgi gerektiren, hatta bunları zorunlu kılan bir iş olarak algılanmalıdır.

Yani, biri tutup "Mahir'in ne idüğü belirsiz, uyduruk III. Bunalım dönemi..." ya da "Guevara'nın eteklerine yapışmak" gibi laflar ettiğinde, biz bunu anlamakla çok zorlanıyoruz. En çok anlamadığımız şey de, böylesi satırların her sözcüğünde açıkca hissedilen korkunç sevgisizliktir. Eleştirinin sertliği ya da yumuşaklığından sözetmediğimize dikkat edilsin; eleştiri çok sert de olabilir ama sorun yöntem sorunudur, kendi dışınızda söz söyleyen ve çalışan insanlara duyduğunuz saygı sorunudur. En önemlisi de sevgi sorunudur. M. Çayan, bu ülkenin devrimci sürecine damgasını vurmuş bir kuşağın en yetkin önderlerinden biridir ve ona duyulan sevgi-saygı , bizim açımızdan bir görev ifası değil, bir hakkın teslimidir. Bunlar basit ama yazık ki unutulan gerçeklerdir. Yalnızca Çayan değil, somut olsun diye örneklenebilir: örneğin bizim THKP-C ekolünden gelen insanlar olarak, Kaypakkaya'nın siyasi görüşlerine yönelik bir dizi önemli itirazımız mevcuttur. Ama yine de, bütün itiraz ve eleştirilerimiz, Kaypakkaya gibi harika insanlara olan sevgimizi şu kadarcık olsun azaltmaz ve onlarla ilgili olarak konuşurken her sözcüğümüzü seçme gereği duyarız. Bugün bu ülkede, sorguya giren her genç insanın, "İbo gibi davranmak" diye bir sağlıklı mirasa sahip olduğunu nasıl unutabiliriz ki? İdam sehpasına yürüyen her insanımızın yüzünde biraz Deniz ışıltısı yokmudur? Biz kısa pantolonla dolaşırken, bu ülkede hepimizi vareden temelleri, gelenekleri inşa etmiş bu insanlar üzerine konuşurken, nasıl kendimizi polemik dünyasının hırslarına kaptırabilriz?

Bu sözler, duygusallık eseri değildir. Ayrıca, bunların devrimciler arasındaki her tartışma için geçerli olduğunu da düşünüyoruz; ama özel olarak bu insanlar sözkonusuysa herkesin çok özenli olmasında büyük yarar vardır. Bir ülkenin tarihinde böyle devrimci kişilikler her gün çıkıp yetişmez, bunu anlamak zorundayız.

Burada F. Ali'ye yönelik özel bir eleştirimiz olduğu sanılmasın. Aslında bir vesile oluyor ve bunları BARİKAT okuruna söylüyoruz. Kendi geleneğimizin insanlarına sağlıklı bir kültür aktarmak, onları saygılı insanlar olarak yetiştirmek istiyoruz. Bizim geleneğimizin her insanı, siyasette sözünü esirgemeyen, kavgacı ama farklı siyasi akımlara da saygı duyan bir insan tipi olmalıdır. Bu, zorlama bir nitelik değildir; devrimciliğin yalnızca bize özgü bir marifet olmadığını birazcık gördüğümüzde, yeterlidir. Biz, Türkiye Devrimi'nin rotasını doğru saptadığımız, doğru bir yolda yürüdüğümüze inanırız; ama bu, canı pahasına mücadele eden diğer insanların değerleriyle ilgili bir tartışma değildir. Sorun bu ölçüde basittir; ama öte yandan çok önemlidir, çünkü bir kültür sorunudur.

Bu Yazı 1994 yılında Barikat Dergisinin 15-16-17'inci sayılarında dizi olarak yayınlanmıştır.

www.THKP-C.com